

ГЕНДЕРНИЙ БЮДЖЕТНИЙ АНАЛІЗ ПРОГРАМ ПІЛОТНИХ ОБЛАСТЕЙ ТА ГАЛУЗЕВИХ МІНІСТЕРСТВ (стислий виклад)

ЗМІСТ

БЮДЖЕТИ, ЩО ВРАХОВУЮТЬ РІЗНІ ПОТРЕБИ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ	6
МЕТОДОЛОГІЯ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ	7
ІВАНО-ФРАНКІВСЬК – ОСВІТА	9
1. Робоча група в Івано-Франківській області.....	9
2. Жінки та чоловіки у галузі освіти. На професійно-технічну освіту жінок виділяється менше коштів, хоча саме серед них рівень безробіття є вищим.....	9
3. Професійно-технічна освіта. Проаналізована програма.....	10
4. Основні висновки та результати гендерного аналізу.....	11
5. Структура бюджетних асигнувань спрямованих на виконання програми.....	14
6. Рекомендації. Програми позашкільної освіти посилюють традиційні гендерні стереотипи.....	15
7. Позашкільні навчальні заклади. Проаналізована програма.....	16
8. Основні висновки і результати гендерного аналізу.....	17
9. Структура бюджетних асигнувань спрямованих на виконання програми.....	19
10. Рекомендації.....	20
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ – СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	21
1. Робоча група ГОБ.....	21
2. Гендерні моделі серед літніх осіб. У будинках-інтернатах для літніх людей та інвалідів перебуває більше жінок, ніж чоловіків	21
3. Соціальні послуги стаціонарного догляду. Проаналізована програма.....	22
4. Основні висновки і результати гендерного аналізу.....	22
5. Структура бюджетних асигнувань спрямованих на виконання програми	24
6. Рекомендації.....	26

7. Соціальні послуги для дітей, що опинились у складних життєвих обставинах. Проаналізована програма.....	27
8. Основні висновки і результати гендерного аналізу.....	27
9. Структура бюджетних асигнувань спрямованих на виконання програми.....	30
10. Рекомендації.....	31
ХЕРСОН – МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА ТА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ	33
1. Робоча група.....	33
2. Молоді жінки і чоловіки у Херсоні.....	33
3. Якогома більша кількість хлопців і дівчат повинна отримувати інформацію про молодіжні заходи. Проаналізована програма	34
4. Основні висновки стосовно участі чоловіків і жінок у молодіжних заходах.....	35
5. Структура бюджетних асигнувань спрямованих на виконання програми.....	36
6. Рекомендації.....	37
7. Дитячо-юнацький спорт. Проаналізована програма.....	39
8. Основні висновки і результати гендерного аналізу.....	39
9. Структура бюджетних асигнувань спрямованих на виконання програми.....	41
10. Рекомендації.....	42
МІСТО КИЇВ	44
1. Робоча група ГОБ.....	33
2. Жінки і чоловіки з інвалідністю. В інтернатах міста Києва перебувають більш молодші хлопці та більш старші дівчата з інвалідністю.....	44
3. Соціальні послуги для дітей з вадами розвитку. Проаналізована програма.....	45
4. Основні висновки і результати гендерного аналізу.....	46
5. Структура бюджетних асигнувань спрямованих на виконання програми.....	47
6. Рекомендації.....	48

7. Більшість дітей, що займаються у спортивних школах, – хлопці. Проаналізована програма.....	53
8. Основні висновки і результати гендерного аналізу.....	54
9. Структура бюджетних асигнувань спрямованих на виконання програми.....	57
10. Рекомендації.....	58
11. Громадські туалети у Києві – чи враховуються різні потреби?	60
12. Рекомендації.....	63
ЖИТОМИР – ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я	64
1. Робоча група.....	64
2. Раннє виявлення хвороб може підвищити ефективність використання коштів бюджету.....	64
3. Боротьба з онкологічними захворюваннями. Проаналізована програма.....	65
4. Основні результати гендерного аналізу.....	65
5. Структура бюджетних асигнувань спрямованих на виконання програми.....	67
6. Рекомендації.....	68
7. Протидія захворюванню на туберкульоз. Проаналізована програма.....	70
8. Основні висновки і результати гендерного аналізу.....	71
9. Ефективність використання бюджету програми.....	73
10. Рекомендації.....	75
МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	77
1. Дані з розбивкою за статтю для ефективнішого надання послуг	77
Становище жінок та чоловіків з інвалідністю в Україні.....	77
2. Реабілітація осіб з інвалідністю. Проаналізована програма	79
3. Основні висновки гендерного аналізу.....	80

---

4. Структура бюджетних асигнувань спрямованих на виконання програми.....	83
5. Рекомендації.....	85
МІНІСТЕРСТВО МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ	90
Становище жінок та чоловіків у галузі спорту в Україні	90
1. Спорт вищих досягнень. Проаналізована програма	90
2. Основні висновки за результатами ґендерного аналізу.....	91
3. Структура бюджетних асигнувань спрямованих на виконання програми	95
4. Рекомендації.....	97
СКЛАД РОБОЧИХ ГРУП	101

БЮДЖЕТИ, ЩО ВРАХОВУЮТЬ РІЗНІ ПОТРЕБИ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ

Гендерне бюджетування – це підхід, який забезпечує гендерну рівність шляхом розподілу наявних ресурсів з урахуванням реальних потреб чоловіків і жінок, дівчат і хлопців, що підвищує ефективність системи управління державними фінансами. Програми, що фінансуються з державного та місцевих бюджетів, за умови планування і виконання у відповідності до різних потреб бенефіціарів, можуть у значній мірі сприяти ліквідації недоліків і покращенню загального добробуту громадян України. Інтеграція гендерного бюджетування в систему управління державними фінансами в Україні сприятиме більш ефективним та дієвим державним витратам.

За підтримки проекту «Гендерне бюджетування в Україні», фінансованого Шведською агенцією міжнародного розвитку та співробітництва (Sida) на період 2014–2018 рр., Міністерство фінансів України тісно співпрацює з міністерствами і регіонами з метою вкрай необхідного впровадження гендерних аспектів у планування програм, що фінансуються із бюджетів. Керуючим органом проекту «Гендерно-орієнтоване бюджетування» (ГОБ) є Координаційна група, яку очолює заступник Міністра фінансів України. До неї входять представники Міністерства фінансів (Департамент державного бюджету, Департамент місцевих бюджетів, Департамент видатків бюджету гуманітарної сфери, Департамент видатків бюджету соціальної сфери, Департамент співробітництва з міжнародними організаціями), представники галузевих міністерств, залучених до проекту (Міністерство соціальної політики України, Міністерство молоді та спорту України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України), представники пілотних обласних державних адміністрацій, залучених до проекту (Івано-Франківської, Житомирської, Харківської, Херсонської), міста Києва, Державної служби статистики України та проекту ГОБ.

У 2015 році проект співпрацював із Міністерством соціальної політики України і Міністерством молоді та спорту України та чотирма областями – Житомирською, Івано-Франківською, Харківською Херсонською, а також містом Київ. За підтримки Проекту робочі групи фахівців проаналізували обрані програми у галузях охорони здоров'я, освіти, спорту та соціальної політики. Цей звіт містить аналіз та рекомендації щодо внесення змін у програми, які

фінансуються з бюджету (щодо завдань, діяльності, показників), а також у статистичну та адміністративну звітність.

Уряд України з 1990-х років постійно працює над покращенням системи управління державними фінансами. 1 серпня 2013 року Уряд України ухвалив *Стратегію розвитку системи управління державними фінансами*, яка діє до 2017 року. Гендерне бюджетування запроваджується з метою посилення прозорості та фінансової відповідальності процесу управління державними фінансами у відповідності до *Концепції застосування бюджетування, обумовленого потребами практичної діяльності*; забезпечення прозорості процесу бюджетування, оцінки його діяльності для досягнення цілей та виконання завдань, а також оцінки ефективності бюджетних програм. ГОБ додає важливий аналітичний аспект до застосування програмно-цільового бюджетування, середньострокового планування видатків та планування державних витрат. Гендерне бюджетування також сприяє зміцненню основ гендерної рівності в Україні, втілення Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.) та міжнародних конвенцій, ратифікованих Україною.

Діяльність проекту здійснюється його виконавчою групою під керівництвом консорціуму міжнародних організацій Indevelop, CPM та Niras. Більше інформації про виконавчу групу проекту та експертів див. на сайті www.grbproject.org.

МЕТОДОЛОГІЯ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ

Аналіз починається з вивчення становища жінок і чоловіків у конкретній сфері, задля того, щоб з'ясувати наявні гендерні проблеми та можливі прояви нерівності, на усунення яких слід спрямувати політику органів влади та бюджетні кошти. За результатами виявлення гендерних проблем проводиться аналіз впливу заходів та бюджетних асигнувань для того, щоб краще зрозуміти, як вони впливають на гендерну ситуацію, зокрема, чи посилюють/зменшують вони гендерну нерівність. На основі результатів такого аналізу робоча група розробляє пропозиції та рекомендації щодо того, як удосконалити бюджетні програми, статистичну та адміністративну звітність з гендерної точки зору, а також визначає напрями подальшої роботи.

У звіті представлено результати цієї пілотної роботи. Проте, робота із запровадження ГОБ на цьому не закінчується. На основі цих результатів необхідно продовжити роботу із забезпечення практичного втілення пропозицій та рекомендацій з метою підвищення ефективності програм, які фінансуються з державного та місцевих бюджетів.

У середньостроковій перспективі ця пілотна робота створить основу Міністерству фінансів України для внесення змін у розробку та реалізацію програм, фінансованих з державного та місцевих бюджетів, з метою повномасштабного втілення гендерно-орієнтованого бюджетування в Україні.

Методологія роботи описана в підготовленому підручнику «Гендерно-орієнтоване бюджетування: аналіз бюджетних програм із гендерної точки зору», що є доступний у Міністерстві фінансів України та у розділі «Документи» на веб-сайті Проекту.

»Ми – спеціалісти з великим досвідом в галузі соціального забезпечення, але ніколи раніше ми не брали до уваги різні потреби чоловіків і жінок у цій сфері. «Гендерний аналіз бюджету додає той необхідний аспект, який дасть нам можливість покращити планування«¹

---

1 - Тетяна Бабенко, перший заступник директора Департаменту соціального захисту у Харківській області.

ІВАНО-ФРАНКІВСЬК – ОСВІТА

1. РОБОЧА ГРУПА В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

За спільним наказом Голови Івано-Франківської обласної державної адміністрації та Голови Івано-Франківської обласної ради та за підтримки Міністерства фінансів України в області була створена робоча група (РГ). Керівником робочої групи було призначено Галину Карп, директора Департаменту фінансів Івано-Франківської обласної державної адміністрації.

До складу робочої групи увійшли фахівці Департаменту фінансів, Департаменту освіти і науки та Департаменту соціального захисту обласної державної адміністрації, представники обласного центру зайнятості, Головного управління статистики у області, обласної ради, а також місцевий консультант з гендерних питань.

Головним чином в аналізі було використано дані Департаменту освіти і науки та Головного управління статистики обласної державної адміністрації, а також дані, отримані при опитуванні учнів професійно-технічних навчальних закладів у області.

2. ЖІНКИ ТА ЧОЛОВІКИ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ. НА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНУ ОСВІТУ ЖІНОК ВИДІЛЯЄТЬСЯ МЕНШЕ КОШТІВ, ХОЧА САМЕ СЕРЕД НИХ РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ Є ВИЩИМ

Згідно з даними звіту Світового економічного форуму про гендерну нерівність, Україна займає 23 місце серед 134 країн світу стосовно рівного доступу жінок і чоловіків до освіти. Це вказує на те, що жінки і чоловіки мають рівні права і можливості у отриманні освіти².

Незважаючи на це, в галузі освіти все ще існують гендерні проблеми. Наприклад:

2 - <http://eadnurt.diiit.edu.ua/bitstream/123456789/996/1/V2.pdf>

- більшість працюючих у сфері освіти складають жінки;
- співвідношення керівних працівників до загального числа працюючих у галузі показує, що на керівних посадах переважають чоловіки;
- існує гендерна різниця у розмірах заробітної плати; наприклад середньомісячна номінальна зарплата по галузі у чоловіків становить 2890 гривень, у жінок – 2701 гривню;
- відсутність залежності розміру зарплати від професійно-кваліфікаційного рівня працівників;
- у професійно-технічних навчальних закладах професії зі сфери будівництва, послуг, промисловості приваблюють більше хлопців, ніж дівчат, і у виборі галузі навчання спостерігається гендерна сегрегація.

Розподіл освіти на так звані «жіночі» та «чоловічі» сектори укорінює ідею різних можливостей. Щоб система освіти була здатною змінюватися і надавати як дівчатам, так і хлопцям знання і вміння, які розширять їх рівні можливості щодо соціального і професійного розвитку, вона повинна бути гендерно-орієнтованою. Гендерний аналіз бюджетних освітніх програм спрямований на покращення розуміння того, наскільки ефективно діючі програми зменшують гендерну нерівність.

3. ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА ОСВІТА. ПРОАНАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА

За реалізацію підпрограми «Розвиток професійно-технічної освіти» на 2013-2014 рр. відповідає Департамент освіти і науки обласної державної адміністрації. Загальний бюджет програми складає 304 217,7 гривень. РГ проводила аналіз програми за період 2013-2014 рр.

Мета підпрограми – є забезпечення підготовки кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів, конкурентно спроможних в умовах сучасних ринкових відносин з врахуванням попиту населення та реальних потреб регіону. РГ виявила, що серед ключових завдань програми немає специфічних гендерних цілей та завдань.

Професійно-технічна освіта, як складова системи освіти України, забезпечує набуття професійної компетентності відповідно до пріоритетів, інтересів, здібностей, а також допрофесійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації. Система професійно-технічної освіти складається з професійно-технічних навчальних закладів різних форм власності та підпорядкування і за денною, вечірньою, дистанційною та екстернатною формами навчання, з відривом і без відриву від виробництва та за індивідуальними навчальними планами. В Івано-Франківській області 19 професійно-технічних навчальних закладів.

4. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ

Більшість учнів – чоловіки з сільської місцевості. Протягом 2013/2014 навчального року у професійно-технічних навчальних закладах навчалися 9194 учня, з яких 66% – хлопці і 34% – дівчата. Як серед дівчат (66,5%), так і серед хлопців (59,8%) профтехосвіта залишається популярною серед сільського населення, яке становить близько 60% населення області.

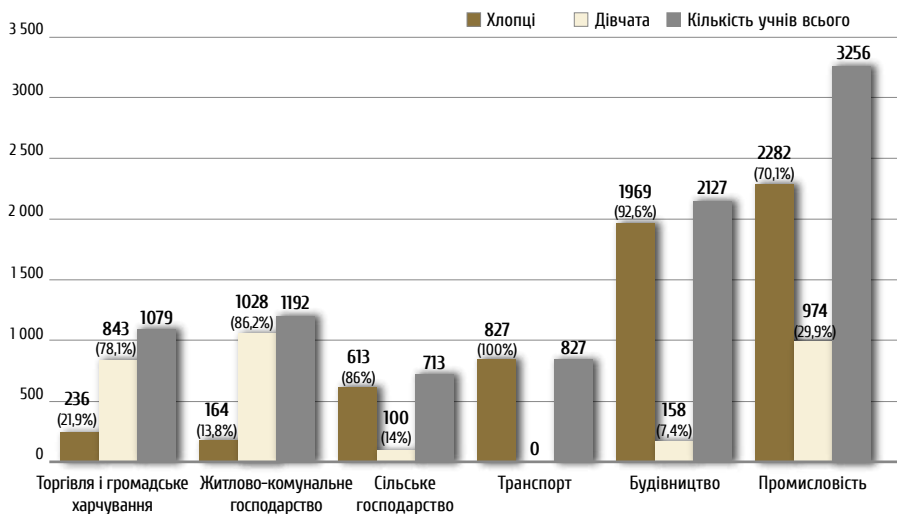

Рис. 1. Гендерний розподіл учнів ПТНЗ за напрямами навчання

Учні чоловічої і жіночої статі обирають традиційні професії. Аналіз показав, що в двох найпопулярніших напрямках навчання домінували хлопці: в промисловості хлопці склали 70% учнів, а в будівництві – 93% учнів. У транспортній галузі всі учні були чоловічої статі, а у сільському господарстві чоловіки склали 86% учнів. Учні жіночої статі домінують у галузі торгівлі та громадського харчування (78%) і у житлово-комунальному господарстві (86%).

Учні обирають професію на основі сприйняття професії як традиційно чоловічої або жіночої. Було проведено опитування 429 учнів щодо причини обрання професії. Результати опитування показали, що критерії вибору професій учнями чоловічої і жіночої статі значно відрізнялися. 50% учнів жіночої статі та 38% чоловіків заявили, що на них вплинув той факт, чи сприймається професія як суто «жіноча» або «чоловіча». Це підтверджується відповідями на питання, яку професію респондент обрав би замість уже обраної. Найпопулярнішими професіями серед жінок були традиційно жіночі, такі як: візажист, перукар, дизайнер та юрист, тоді як найбільш популярними професіями серед чоловіків були такі традиційно чоловічі професії як: програміст, механік та військовий.

Учні жіночої статі обирають професії за інтересом, тоді як вибір професії чоловіками більше обумовлений високим доходом. Високі заробітки були найпопулярнішою причиною вибору професії серед Учні чоловічої статі (52%), тоді як серед Учні жіночої статі ця причина зазначалася найрідше (29%). Учні жіночої статі вказували на значно нижчий рівень очікуваної зарплати, ніж чоловіки. Для жінок основною причиною вибору професії був той факт, щоб робота була цікавою (58%).

Учні жіночої статі були більш схильні до продовження навчання та отримання ще однієї спеціальності. 30% учнів заявили, що хочуть продовжувати навчання, порівняно з 19% учнів чоловічої статі. Одним і пояснень, підтверджених зазначеними вище результатами опитування, є більше прагнення хлопців до заробляння грошей, ніж до додаткового подальшого навчання, та прагнення дівчат мати можливість обрати найбільш цікаву для себе роботу.

Випускники чоловічої статі були більш успішними у пошуку роботи, ніж випускники жіночої статі. З усіх випускників чоловічої статі у 2013 році знайшли роботу 64%, а у 2014 році – 66%, тоді як серед учнів жіночої статі у 2013

році знайшли роботу тільки 35%, а у 2014 році – 34%. Це переключається із ситуацією з безробіттям в області, де рівень жіночого безробіття у віковій групі 15-24 років дуже високий – 67% (2014 рік).

Більше жінок влаштовуються на тимчасову роботу. Жінки частіше, ніж чоловіки, погоджуються, а інколи віддають перевагу тимчасовій роботі, тоді як чоловіки віддають перевагу постійній роботі. Тимчасове працевлаштування жінок може бути обумовлене неможливістю знайти роботу, що відповідає рівню їх освіти, або того, що їх професійна підготовка не відповідає вимогам ринку праці.

Традиційні стереотипи впливають на можливість отримання жінками роботи. Іншими причинами, які впливають на нижчий рівень працевлаштування жінок, можуть бути традиційні гендерні стереотипи, які вимушують жінок йти працювати у галузі надання послуг (готельно-ресторанний сектор, освіта, охорона здоров'я та соціальний захист), які загалом є нижче оплачуваними. Високооплачувані промисловості, транспорту та будівництва все ще вважаються територіями «чоловічої» діяльності.

Жінки заробляють менше. Все це призводить до нерівності у оплаті праці чоловіків і жінок. Середньомісячна зарплата у жінок в Івано-Франківській області у 2014 році становила 2574 гривні, тобто 79% від середньомісячної зарплати чоловіків. Це означає, що якщо робочий день триває 8 годин (9:00-17:00) чоловіки отримують зарплату за повний робочий день, а оплата робочого дня жінок припиняється о 15:18.

Учні чоловічої статі домінують у нових спеціальностях. Щоб задовольнити потреби регіонального ринку праці та інтереси абітурієнтів і їх батьків, професійно-технічні навчальні заклади відкривали нові спеціальності для навчання. Протягом 2012/13 навчального року 186 учнів здобували нові спеціальності, серед яких 54% складала хлопці. Частка хлопців на нових спеціальностях суттєво підвищилася у 2013/14 навчальному році – до 80%. При відкритті нових спеціальностей зберігається спрямованість закладів професійно-технічної освіти на «чоловічі» професії: зварник, електрогазозварник, слюсар з ремонту автомобілів, столяр тощо

83% осіб, які пройшли перепідготовку в ПТНЗ – це чоловіки. Ще одним із аспектів діяльності професійно-технічних навчальних закладів є надання

послуг із перепідготовки та первинної професійної підготовки незайнятого населення, яке за рахунок отримання іншої спеціальності покращує можливість працевлаштуватися. У 2013–2014 роках цю програму пройшли 608 осіб, з яких 83% – чоловіки. Більшість програм перепідготовки стосувалися традиційно «чоловічих» спеціальностей, наприклад, електротехніка і будівництво, де 100 відсотків учнів склали чоловіки. Слід усунути гендерні в освіті та забезпечити жінкам доступ до професійно-технічної освіти і перепідготовки, що призведе до працевлаштування в галузях, де є потреба у працівниках і де застосовується справедлива оплата праці.

5. СТРУКТУРА БЮДЖЕТНИХ АСИГНУВАНЬ СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Аналіз видатків. 15 навчальних закладів утримувались за рахунок коштів обласного бюджету, а 4 – державного бюджету. В структурі видатків на заклади професійно-технічної освіти основну питому вагу (понад 62%) складає заробітна плата працівникам, а друга за величиною найбільша частка видатків (24%) – видатки на виплату стипендій.

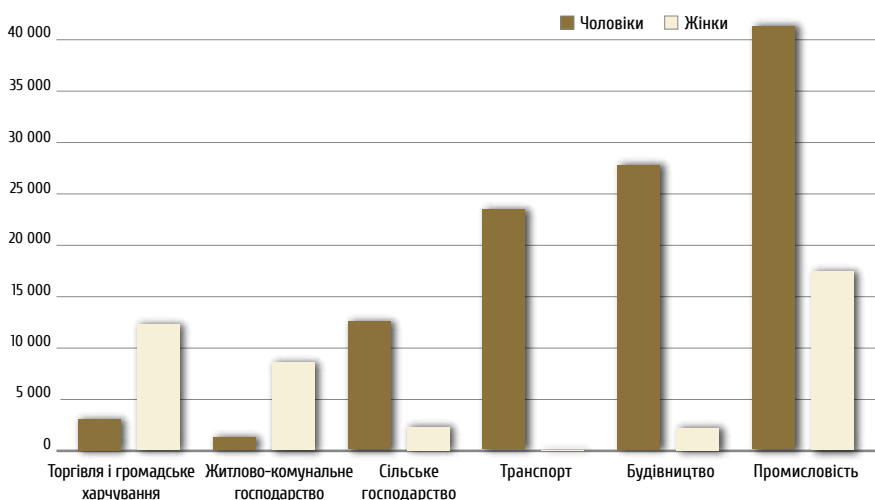
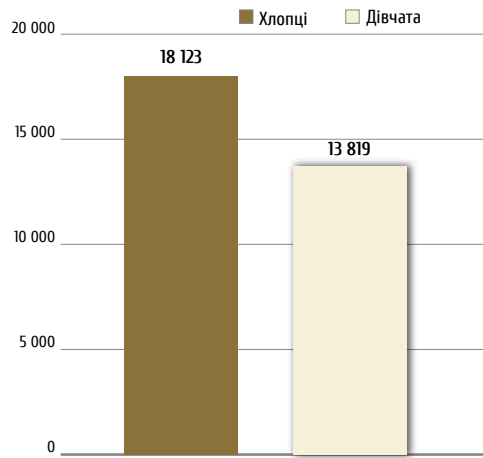

Рис. 2 Структура фінансування професійно-технічних навчальних закладів за напрямами навчання, 2014 рік

Питома вага учнів – дівчат більша у напрямках навчання з найменшим рівнем фінансових затрат. Розрив у видатках за напрямками навчання показав, що найвитратнішими є напрямки навчання з високою кількістю учнів – хлопців, наприклад, промисловість. На напрямах з найнижчими витратами була найбільша кількість учнів жіночої статі. Хоча учні-дівчата складають 34% учнів професійно-технічних навчальних закладів, на їх підготовку асигнується лише 28% від загального обсягу фінансування ПТНЗ.

Рис. 3. Витрати на 1 учня ПТНЗ

Враховуючи суму видатків на підготовку хлопців та дівчат у ПТНЗ та кількості учнів, у 2014 році видатки склали 18 123 гривні на підготовку одного учня хлопця та 13 819 гривень на одну ученицю.

6. РЕКОМЕНДАЦІЇ. ПРОГРАМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ПОСИЛЮЮТЬ ТРАДИЦІЙНІ ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ

На підставі проведеного аналізу програми були розроблені рекомендації:

- Враховувати гендерно специфічні проблеми функціонування та фінансування професійно-технічної освіти при розробці обласної програми на наступні періоди.
- Включити гендерно дизагріговані статистичні дані в галузі у систему звітності та планування:
- Зведення планів (звітів) по мережі, штатах і контингентах установ, що фінансуються з місцевих бюджетів;
- Зміни до форми N 1 (профтех) «Звіт професійно-технічного навчаль-

ного закладу про підсумки роботи за навчальний рік» (затверджено наказом Держкомстату України та МОН України від 28.11.2000 р. №380/560)

- Зміни до форми №3 (профтех) «Звіт професійно-технічного навчального закладу про контингент учнів та слухачів за календарний рік» (затверджено наказом Держкомстату України та МОН України від 28.11.2000 р. №380/560).
- Додати в підпрограму «Розвитку професійно-технічної освіти на 2008–2015 роки» гендерно специфічні завдання, заходи і показники.
- Включити гендерний компонент до результативних показників бюджетної програми «Підготовка робітничих кадрів закладами професійно-технічної освіти» (Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Освіта» від 01.06.2010 №298/519).

7. ПОЗАШКІЛЬНІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ. ПРОАНАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА

Підпрограма розвитку позашкільних навчальних закладів на 2008–2015 роки фінансується Департаментом освіти і науки обласної державної адміністрації, загальний бюджет програми складає 100 633,2 тисяч гривень за рахунок коштів обласного та інших місцевих бюджетів області. РГ проводила аналіз програми за період 2013–2014 рр.

Мета підпрограми – забезпечення інтелектуального, духовного, творчого розвитку особистості дітей у позашкільних навчальних закладах, гарантування громадянам права на здобуття позашкільної освіти, професійне зорієнтування учнівської молоді, підготовка її до продуктивного життя. РГ виявила, що ні загальні цілі, ні завдання не включали гендерний аспект.

Загалом в області налічується 134 заклади позашкільної освіти, які фінансуються з різних джерел. Зокрема, це школи естетичного виховання (56 установ), дитячо-юнацькі спортивні школи (26) та позашкільні заклади освіти (станції юних техніків, натуралістів, туристів, будинки дитячої та юнацької творчості, малі академії наук тощо) – 49. У даних закладах навчається 41,7%

дітей шкільного віку. Дане дослідження було зосереджено на аналізі позашкільних закладів сфери освіти і конкретно торкалося закладів, що мають найбільшу питому вагу по кількості дітей, які їх відвідують (58%).

8. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ І РЕЗУЛЬТАТИ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ

Більшість учнів становлять дівчата. Позашкільною освітою охоплено 27,3% дітей, які навчаються в загальноосвітніх школах. 60% з них – дівчата і 40% – хлопці. Частка хлопців і дівчат із сільської місцевості варіюється між 38% та 40%.

Вибір предмету базується на традиційних уявленнях дівчат і хлопців. Аналіз показав різницю у заняттях дівчат і хлопців. Найпопулярніша напрямок роботи гуртків – художньо-естетичний, де також дуже висока частка дівчат (70%). Науково-технічний – єдиний напрямок роботи гуртків, де хлопців трохи більше, ніж дівчат (51,1%).

Найбільше учнів обох статей у віковій групі 10-14 років. Аналіз вікових груп виявляє, що кількість дітей, що відвідують позашкільні заклади, найвища у віковій групі 10-14 років (45% усіх учнів позашкільних закладів освіти), але вона значно падає у віковій групі 14-18 років.

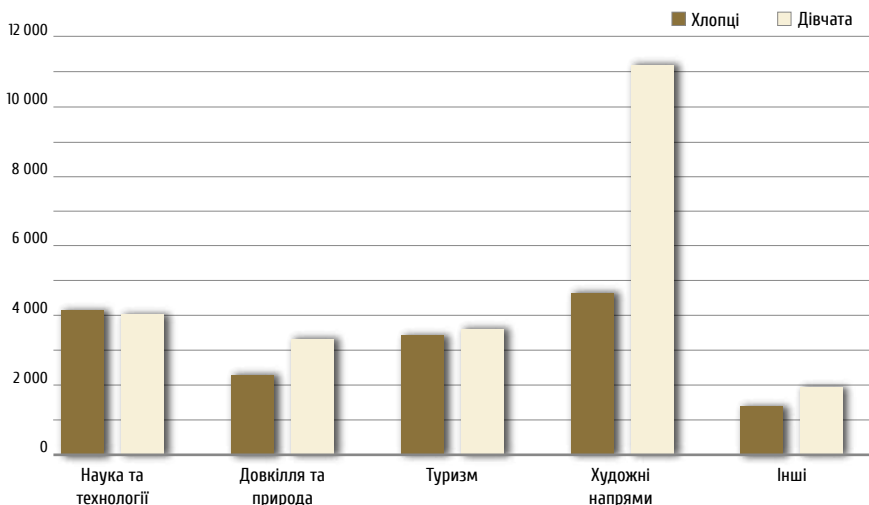

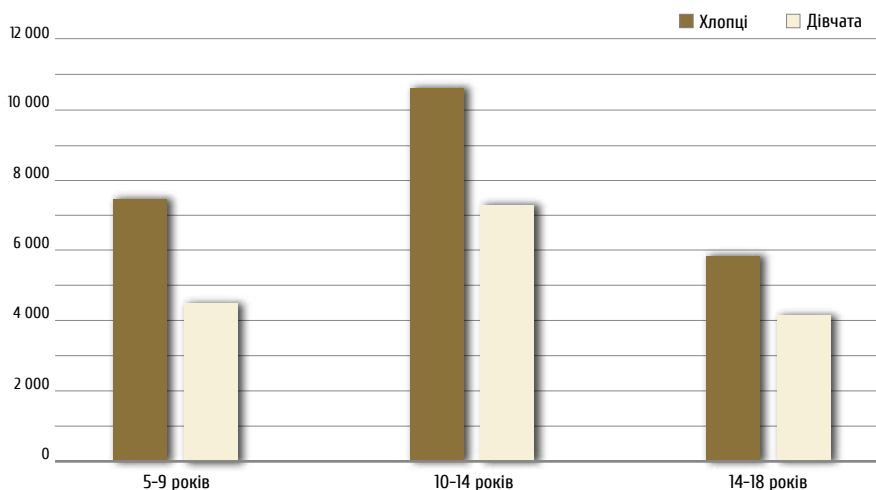
Рис. 4. Гендерний розподіл учнів за напрямками роботи гуртків³

3 - Джерело: Інформація Департаменту освіти і науки облдержадміністрації

Причина зниження відвідуваності. Дослідження виявили кілька можливих причин значного зниження відвідуваності позашкільних закладів учнями у віковій групі 14-18 років. У деяких гуртках наприклад, еколого-натуралістичного спостерігається особливо різкий спад. Це може бути результатом того, що деякі учні, можливо, залишають заклади позашкільної освіти у зв'язку з необхідністю зосередження уваги на навчанні у випускних класах. Деякі діти можуть бути незадоволені запропонованими послугами або незацікавлені у них. Щоб це визначити, потрібно провести додаткове дослідження, з метою виявлення потреб окремо дівчат і хлопців різних вікових категорій в позашкільній освіті.

70% персоналу – жінки. У 2014 році 70% працівників позашкільних навчальних закладів склали жінки. Велика частка працівників жіночої статі притаманна всій галузі «Освіта».

Серед працівників молодшого віку більшу частку становлять жінки (79%). 52% працівників молодше 40 років. Тільки 15% персоналу старше 55 років. Наймолодші працівники позашкільних навчальних закладів – педагогічні працівники

Рис. 5. Вікова структура учнів позашкільних навчальних закладів⁴

⁴ - Джерело: Інформація Департаменту освіти і науки облдержадміністрації

(керівники гуртків, секцій та інших організаційних форм роботи). Серед педагогічних працівників молодше 40 років переважають жінки (близько 79%).

9. СТРУКТУРА БЮДЖЕТНИХ АСИГНУВАНЬ СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

90% бюджетних асигнувань спрямовується на виплату заробітної плати. У 2014 році на позашкільні навчальні заклади було асигновано 51 361, 7 тисяч гривень. Це складає 2,3 % від загальної суми видатків на галузь освіти. Видатки на персонал складають понад 90% витрат.

Низькі зарплати та неповний робочий день є проблемою кадрового забезпечення позашкільних навчальних закладів. Персонал позашкільних закладів стоїть перед гострою проблемою, перш за все, через низькі зарплати. Крім того, на державному рівні не забезпечено належним чином підготовку фахівців за напрямками діяльності позашкільних навчальних закладів. З цих причин 52,4% загальної кількості працівників є сумісниками. Все це призводить до того, що з року в рік зменшується кількість педагогічних працівників, в т.ч. педагогів-чоловіків.

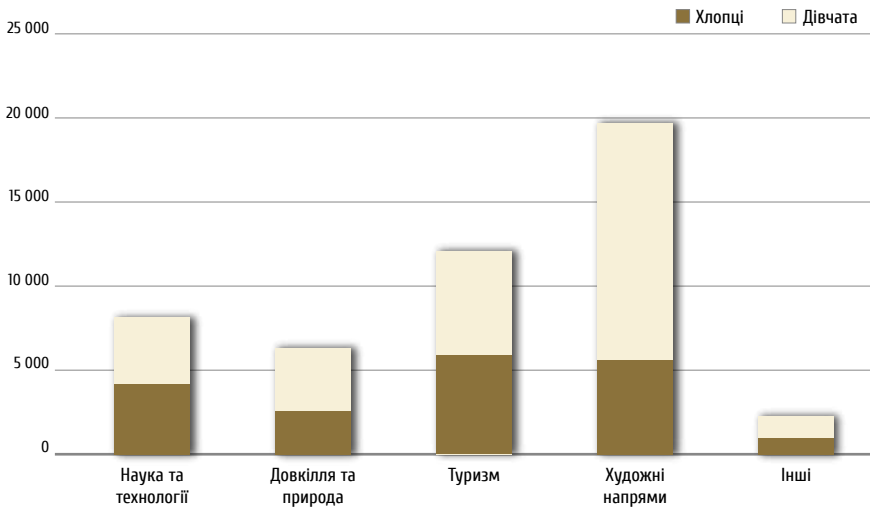

Рис. 6 Структура фінансування закладів позашкільної освіти за напрямками роботи гуртів та за статтю у 2014 році.⁵

⁵ - Джерело: Інформація Департаменту освіти і науки облдержадміністрації

60% бюджету витрачається на дівчат. При аналізі видатків на кожен напрямок роботи гуртків було виявлено, що найбільші видатки на одного учня – по напрямку «туристсько-краєзнавчий», де співвідношення видатків на хлопців і дівчат майже рівне (48% хлопців і 52% дівчат), тоді як найменш витратними були заняття в гуртках за напрямком «Інші». При визначенні видатків на одного учня виявляється, що питома вага видатків на хлопців (39,8%) і дівчат (60,2%) майже співпадає з кількістю дівчат і хлопців, що відвідують заняття.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

На підставі проведеного аналізу програми були розроблені рекомендації:

1. Враховувати гендерно-специфічні проблеми функціонування та фінансування позашкільних навчальних закладів при розробці обласної програми розвитку освіти на наступні періоди.
2. Включити гендерно-дизагриговані статистичні дані в галузі у систему планування та звітності:
3. Зведення планів (звітів) по мережі, штатах і контингентах установ, що фінансуються з місцевих бюджетів;
4. Внести зміни до форми N 1_ПЗ (освіта) (річна) «Звіт позашкільного навчального закладу (станом на 1 січня __року» (затвердженої наказом МОН від 23.03.2012 р. №345 (за погодженням з Держстатом України)
5. Додати в підпрограму «Розвитку позашкільних навчальних закладів» гендерно специфічні мету, завдання, заходи і показники.
6. Включити гендерний компонент до результативних показників бюджетної програми «Надання позашкільної освіти позашкільними закладами освіти, заходи із позашкільної роботи з дітьми» (Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Освіта» від 01.06.2010 N 298/519).

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ – СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. РОБОЧА ГРУПА ГОБ

Розпорядженням голови Обласної державної адміністрації №28 від 23.01.2015 року „Про створення робочої групи з питань впровадження проекту гендерно-орієнтованого бюджетування в бюджетний процес області” створена робоча група з спеціалістів Департаменту фінансів, Департаменту соціального захисту населення, Управління статистики, Обласної ради і затверджена. Керівництво роботою групи проводив директор Департаменту фінансів Харківської обласної державної адміністрації Овсянніков С.І., його перший заступник Дузь Н.В. та перший заступник Департаменту соціального захисту населення Харківської обласної державної адміністрації Бабенко Т.Б.

2. ГЕНДЕРНІ МОДЕЛІ СЕРЕД ЛІТНІХ ОСІБ. У БУДИНКАХ-ІНТЕРНАТАХ ДЛЯ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ ТА ІНВАЛІДІВ ПЕРЕБУВАЄ БІЛЬШЕ ЖІНОК, НІЖ ЧОЛОВІКІВ

Аналіз чисельності населення і його складу свідчить про те, що відбувається процес скорочення наявного населення. Середня очікувана тривалість життя становить 72 роки, зокрема у чоловіків – 67 років та у жінок – 76 років.

За результатами аналізу даних в сфері надання соціальних послуг громадянам похилого віку, можна зазначити наступні гендерні проблеми⁶:

1. У сфері надання соціальних послуг громадянам похилого віку та інвалідам серед бенефіціарів переважають жінки, як правило, які мають менші доходи ніж чоловіки. Це зумовлено більшою тривалістю життя жінок порівняно з чоловіками в Україні

⁶ - Зведена адміністративна звітність Департаменту соціального захисту населення

2. Більшість осіб з інвалідизацією – чоловіки (53%).
3. Жінки довше перебувають в інтернатах і складають 58% ліжкохворих.
4. більшість працівників інтернатних установ системи соціального захисту – жінки.

3. СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ СТАЦІОНАРНОГО ДОГЛЯДУ. ПРОАНАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА

Робоча група (РГ) здійснила гендерний бюджетний аналіз програми „Забезпечення соціальними послугами стаціонарного догляду з наданням місця для проживання, всебічної підтримки, захисту та безпеки особам, які не можуть вести самостійний спосіб життя через похилий вік, фізичні та розумові вади, психічні захворювання або інші хвороби" за 2013-2014 рр. Відповідальним виконавцем та учасниками програми визначено Департамент соціального захисту населення та структурні підрозділи Харківської ОДА, управління статистики, геріатричні пансіонати. Загальний бюджет⁷ програми у 2014 році був затверджений на рівні 113 145 тис.грн. Предметом аналізу були 15 будинків-інтернатів, з них: 4 геріатричних пансіонати, пансіонат ветеранів праці, 1 спеціальний будинок-інтернат, 9 психоневрологічних будинків-інтернатів.

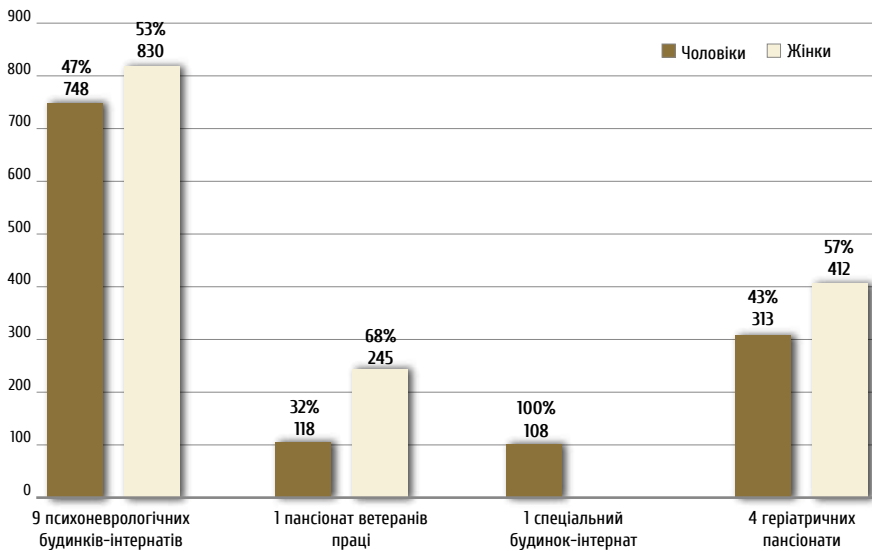
Метою програми щодо забезпечення соціальними послугами людей похилого віку та інвалідів є підвищення якості соціальних послуг та соціальної допомоги громадянам похилого віку та інвалідам, які перебувають в цих установах.

Дотепер гендерна складова залишалась поза увагою зазначеної програми, тобто ця програма не враховує гендерні питання ні в програмних цілях, ні в своїй діяльності.

4. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ І РЕЗУЛЬТАТИ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ

Загалом кількість жінок в будинках-інтернатах для дорослих значно вища, ніж чоловіків, зокрема на 7,2%. У будинках-інтернатах перебуває 1487 жінок та 1287 чоловіків охоплених соціальним обслуговуванням.

Аналіз за типами закладів показав, що кількість жінок і чоловіків в них різна (Рис.1).

Рис.1. Охоплення соціальним обслуговуванням підопічних у 15 будинках-інтернатах для дорослих

Серед пацієнтів більше інвалідів чоловічої статі, ніж жіночої. Серед інвалідів кількість ліжок, що їх займають чоловіки, на 6,8% вище ніж жінок, а серед ліжкохворих жінок на 15,6% більше ніж чоловіків, а

Жінки перебувають у геріатричних закладах довше, ніж чоловіки. Жінки живуть довше в інтернатах (4 роки порівняно із чоловіками, які в середньому живуть там 3 роки), причина в тому, що, середня тривалість життя жінок в Україні вище, ніж чоловіків.

Жінки складають 79% персоналу. З 1472,5 осіб персоналу в закладах догляду 79% складають жінки. 59% загального складу персоналу припадає на медичний персонал. Середньомісячна зарплата у закладах догляду в 2014 році становила 2185 гривень. Даних щодо розподілення середньої зарплати за статтю немає.

Обговорення у фокус-групі виявляють потребу у якісному обладнанні для чоловіків з інвалідністю та активнішої соціальної діяльності у жінок. Було проведено соціологічне дослідження, в ході якого пацієнтами та працівниками була надана оцінка запровадження програми та якості догляду. Фокус-група

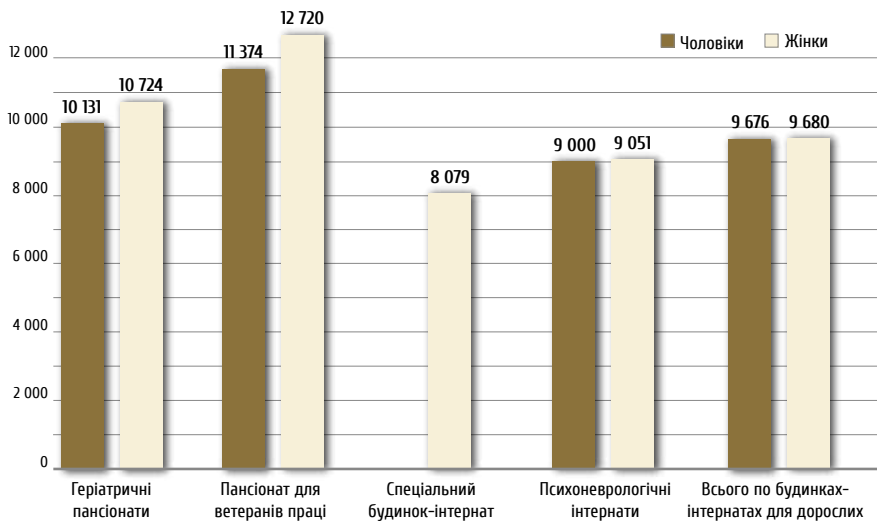
пацієнтів складалася з 14 осіб (9 жінок і 5 чоловіків) та 14 представників персоналу (12 жінок і 3 чоловіка). Члени фокус-групи з числа працівників заявили, що фінансування є недостатнім для забезпечення потреб пацієнтів, як чоловіків, так і жінок. Багато хто вказував на необхідність ремонту приміщень, зокрема, усіх поверхів та санвузлів, та потребу у обладнанні для прання. Вони також підкреслили необхідність покращити обладнання для інвалідів, яке могло б підвищити якість життя пацієнтів, наприклад, забезпечити їх радіоприймачами або телевізорами. Також було виявлено, що персонал вбачає потребу у покращенні медичних послуг, фінансування яких вкрай недостатнє. Обмежені дані з розбивкою за статтю ускладнили проведення аналізу гендерного бюджету щодо якості послуг. Опитування пацієнтів виявило, що чоловіки та жінки віддають перевагу різним формам дозвілля (чоловіки частіше грають в карти та шахи, а жінки займаються ручним виготовленням). Чоловіки загалом менше залучені в активні форми дозвілля.

Не існує стандартів надання соціальних послуг громадянам похилого віку, та, зокрема, стандартів догляду за жінками та чоловіками. Заклади догляду все ще стикаються з проблемою відсутності нормативних документів, які встановлюють стандарти медичного обслуговування в будинках-інтернатах, норми і терміни користування одягом і взуттям, постільною білизною та білизною, норми твердого інвентарю та столового посуду. Оскільки чоловіки та жінки мають різні потреби, важливо мати особливі стандарти для чоловіків і жінок у будинках-інтернатах. Дія наказу Мінпраці від 08.12.2006 № 462 «Про затвердження нормативів мінімального споживання при наданні соціальних послуг громадянам похилого віку та інвалідам в установах системи Мінпраці» скасована розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19.01.2011 № 32-р «Про скасування деяких наказів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади і заходи щодо неухильного виконання законодавства з питань державної реєстрації нормативно-правових актів». Таке положення з нормативною базою унеможлиблює здійснення установами своїх основних завдань і фінансово-господарської діяльності в рамках правового поля.

5. СТРУКТУРА БЮДЖЕТНИХ АСИГНУВАНЬ СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Видатки. Фактичний загальний обсяг видатків, спрямованих на програму у 2014 році склав 111,7 млн.грн. На утримання будинків-інтернатів для дорослих

Рис. 2. Середній показник надходжень від пенсії у будинках-інтернатах для дорослих, грн. на 1 особу.

в 2013 році направлено 66,3% видатків основної програми із соціального захисту населення, у 2014 році – 67,1%. Із загальної суми касових видатків на оплату праці з нарахуваннями направляється 47%, на продукти харчування – 22%, на ергономії – 14%, на господарські витрати – 12%, на медикаменти – 3%.

Видатки, розподілені за статтю. Витрати на одного підопічного в 2014 році склали 40,3 тис.грн. проти 37,3 тис.грн. в 2013 році або на 7,5% більше, ніж у 2013 році. Проста дизагрегація за кількістю чоловіків та жінок, які проживають в будинках-інтернатах, показує, що 46,4 відсотка коштів витрачається на одного чоловіка, а 53,6 відсотка на одну жінку.

Жінки становлять більшу частку підопічних, але більше грошей все одно надходить від чоловіків. Надходження до спеціального фонду бюджету складають 27% до загального обсягу видатків програми. Частка коштів, що надходять до спеціального фонду бюджету програми з Пенсійного фонду, у 2013 році склала 87%. При цьому із загальної суми від жінок надійшло 55,5%, а від чоловіків 45,5%⁸. Важливо зауважити: хоча жінки становлять більшу

8 - Оперативні дані Департаменту соціального захисту населення

частку підопічних, більше грошей все одно надходить від чоловіків – що унаочнює той факт, що жінки в середньому мають нижчі пенсії та менші доходи (Рис.2).

6. РЕКОМЕНДАЦІЇ

За результатами аналізу програми „Забезпечення соціальними послугами стаціонарного догляду з наданням місця для проживання, всебічної підтримки, захисту та безпеки особам, які не можуть вести самостійний спосіб життя через похилий вік, фізичні та розумові вади, психічні захворювання або інші хвороби”, РГ розробила серію рекомендацій.

Рекомендації стосовно підвищення якості програми та рівності між жінками та чоловіками наступні:

1. Внести зміни до статистичної звітності, у якій запровадити облік осіб за ознакою статі, з урахуванням інвалідизації та стану здоров'я ліжкохворих.
2. Рекомендувати Міністерству соціальної політики України разом із зацікавленими відомствами розробити стандарти і нормативи догляду за підопічними за ознакою статі, з урахуванням інвалідизації та стану здоров'я ліжкохворих.
3. Розробити заходи щодо залучення підопічних до активного дозвілля, особливо чоловіків.

Поряд із цим пропонується внести наступні зміни до паспорту бюджетної програми:

Показники продукту доповнити наступними: а) середньорічна кількість отримувачів послуг, з них чоловіків і жінок, осіб; б) середньорічна кількість осіб з інвалідизацією і ліжкохворих, з них чоловіків і жінок, осіб.

Показники ефективності доповнити:

- Середньорічні витрати на утримання 1 особи, з них чоловіків і жінок, грн.
- Частка отримувачів послуг відносно кількості осіб, які потребують цих послуг серед мешканців області, з них чоловіків і жінок, %;

- Частка користувачів, які задіяні в активному дозвіллі та працетерапії відносно загальної кількості (майстерня, швейний цех, сільгоспділянка), %.

7. СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ДІТЕЙ, ЩО ОПИНИЛИСЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ. ПРОАНАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА

РГ в Харківській області також вибрала для аналізу Програму „Утримання закладів, що надають соціальні послуги дітям, які опинились в складних життєвих обставинах”. Відповідальний за виконання програми – Департаменту соціального захисту населення. Загальний бюджет⁹ програми у 2014 році був затверджений на рівні 524,5 тис. грн. РГ зробила аналіз за період 2013–2014 рр. Харківський обласний соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа – це заклад для тимчасового проживання дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 15 до 18 років, а також осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років, метою діяльності якого є створення умов для соціальної адаптації осіб, що в ньому проживають, та їх підготовка до самостійного життя. РГ виявила, що ця програма не враховує гендерні питання ні в програмних цілях, ні в діяльності.

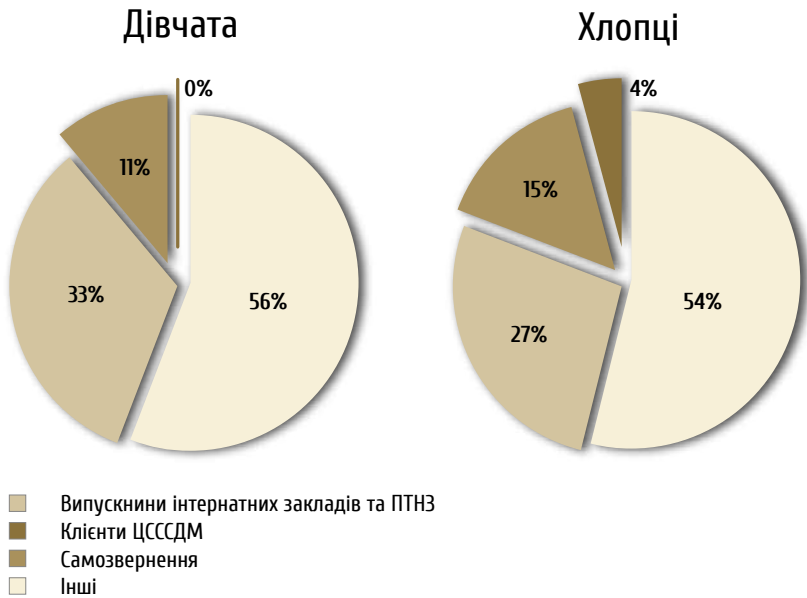
Харківський обласний соціальний гуртожиток був створений у 2007 році. Заклад призначений для тимчасового проживання 30 осіб. Проаналізовано, що за весь період існування Харківського обласного соціального гуртожитку у ньому мешкало 100 хлопчиків і 52 дівчинки, тобто хлопчиків перебувало майже вдвічі більше за весь час роботи гуртожитку.

8. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ І РЕЗУЛЬТАТИ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ

Більшість молодих людей у соціальному гуртожитку – чоловічої статі. У травні 2015 року у Харківському обласному соціальному гуртожитку мешкало 28 осіб. З них – 8 – дівчат (29%) і 20 – хлопців (71%)

Аналіз даних місця походження мешканців гуртожитку свідчить, що вони потрапляють до нього із різних закладів. Дані наведено на рис. 3.

⁹ - Дані паспортів бюджетних програм

Рис.3. Розподіл мешканців гуртожитку за місцем походження
Примітка: *Інші – внутрішньо переміщені особи із зони АТО, направлені від соціальних партнерів.

Профіль мешканців соціального гуртожитку. Портрет мешканця соціального гуртожитку, що був розроблений в рамках ГОб-аналізу, характеризується наступним: середній вік – 19 років, стан здоров'я – задовільний, житло – відсутнє, є базова середня або професійно-технічна освіта та тимчасова робота. З боку соціально-психологічних особливостей спостерігається: педагогічна занедбаність, безініціативність, порушення процесів саморегуляції, імпульсивність в поведінці, низький рівень саморегуляції. У хлопців нижча здатність проявляти співчуття та почуття відповідальності, а в дівчат проблеми із соціальними навичками та навичками самостійного життя. Водночас дівчата швидше адаптуються до самостійного життя.

Хлопці перебувають у соціальному гуртожитку довше, ніж дівчата. В середньому дівчата перебували у соціальному гуртожитку протягом дев'яти місяців, а хлопці залишалися на 12 місяців.

Хлопці хочуть створити сім'ю, а дівчата хочуть кар'єри. Опитування, проведене серед мешканців соціального гуртожитку, виявило що всі хлопці мріють придбати житло, створити сім'ю і частина хлопців планує відкрити власну справу. А дівчата в більшості прагнуть до самореалізації, відкриття власної справи, створення сім'ї, а на другому місці – придбання власного житла.

Різні мрії – різні реалії. Проте, реальність демонструє результат, відмінний від бажаного. Залишивши заклад соціальної допомоги, більшість чоловіків починають вчитися і працювати, тоді як більшість жінок створюють сім'ю.

Чоловіки йдуть до навчальних закладів, а жінки винаймають житло. Залишивши соціальний гуртожиток, майже 50% чоловіків переходять жити у гуртожитки навчальних закладів, тоді як 70% жінок винаймають житло. Лише 20% жінок влаштовуються до гуртожитків навчальних закладів. Дуже незначна кількість жінок і чоловіків починають жити у власному житлі.

Дуже мала кількість молодих людей знаходилися у конфлікті з законом. За весь період існування соціального гуртожитку з загальною кількістю резидентів у 153 особи, тільки 6 осіб мали конфлікт із законом. П'ять із них були чоловіками. Це вказує на позитивний результат програми.

Персонал. У 2015 році в соціальному гуртожитку працювало 10 осіб, але тільки один з них був соціальним працівником. Проте, адміністративний персонал також залучався до деякої соціальної роботи, наприклад, організації дозвілля та гуртків (груп за інтересами). Інші державні структури та неурядові організації теж допомагають впровадженню програми. Слід зазначити, що в бюджеті соціального гуртожитку не передбачені видатки безпосередньо на соціальні послуги та оплату праці для залучення спеціалістів відповідно до потреб мешканців.

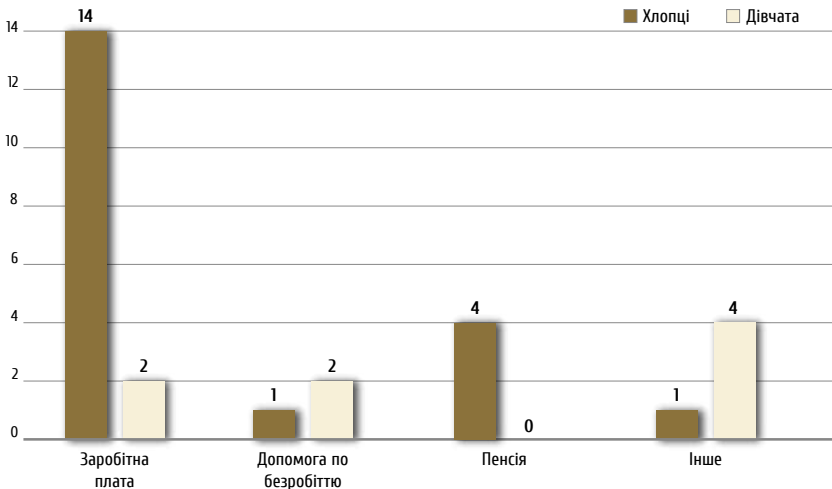
Зарплату отримують більше чоловіків, ніж жінок, а дохід з «інших» джерел отримують більше жінок, ніж чоловіків. Доходи мешканців гуртожитку складаються в переважній більшості із заробітної плати, яку отримують 16 осіб (57%), пенсій та допомоги по безробіттю – 7 осіб (25%)¹⁰ (Рис.4).

Хлопці і дівчата по-різному розставляють пріоритети щодо власних придбань. При аналізі було виявлено, що хлопці більше витрачають коштів на їжу, дівчата на речі особистої гігієни.

9. СТРУКТУРА БЮДЖЕТНИХ АСИГНУВАНЬ СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Видатки. Аналіз фінансового забезпечення соціального гуртожитку свідчить, що із загального обсягу видатків, спрямованих на його утримання (614,5 тис.грн. – у 2013 році, 499,1 тис.грн. – у 2014 році), найбільший обсяг складають витрати на оплату праці з нарахуваннями (64% у 2013 році, 82% у 2014 році) та енергоносії – (6% у 2013 році, 7% у 2014 році).

Видатки на одного хлопця і одну дівчину. Витрати на утримання 1 мешканця соціального гуртожитку в 2013 році склали 15,36 тис.грн., в 2014 році – 9,42 тис.грн. Дизагрегація за кількістю дівчат та хлопців, які проживають в соціальному гуртожитку, показує, що 79,3 відсотка коштів витрачається на одного хлопця, а 20,7 відсотка на одну дівчину.

Рис.4. Структура доходів мешканців соціального гуртожитку
Примітка: *Інше – допомога від приватних осіб та недержавних організацій

10. РЕКОМЕНДАЦІЇ

За результатами аналізу програми „Утримання закладів, що надають соціальні послуги дітям, які опинились в складних життєвих обставинах”, РГ розробила рекомендації, зокрема:

1. Внести зміни до статистичної звітності, у якій запровадити облік осіб за ознакою статі.
2. Розробити рекомендації щодо забезпечення житлом.
3. Розробити пропозиції з питання включення до комплексної Програми соціального захисту населення Харківської області на 2016 рік заходів щодо співпраці із соціальними партнерами для інтеграції гендерної рівності в цей процес.
4. Рекомендувати соціальному працівнику пройти курси підвищення кваліфікації з гендерної рівності.

Також пропонується внести наступні зміни до спільного наказу Міністерства фінансів України і Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 01.10.2010 року № 1148/3437, вивівши програму по соціальному гуртожитку із бюджетної програми «Утримання закладів, що надають соціальні послуги дітям, які опинилися в складних життєвих обставинах» в окремий блок.

Крім того, пропонуються такі зміни до паспорту бюджетної програми:

Показники продукту доповнити даними про:

- Середньорічна кількість осіб, які перебували протягом року у соціальних гуртожитках для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, даними про чисельність за ознакою статі хлопців та дівчат, осіб;
- Кількість семінарів, бесід, заходів з профорієнтації для мешканців закладу протягом року на хлопця та на дівчину, од.

Показники ефективності доповнити:

- Середньорічні витрати на надання 1 соціальної послуги (окремо хлопців та дівчат), грн.

Показники затрат доповнити:

- Середньорічна кількість одержувачів соціальних послуг (окремо хлопців та дівчат);
- Витрати на проведення заходів (семінарів, бесід, заходів з профорієнтації) на 1 хлопця і на 1 дівчину, грн.

Показники ефективності доповнити:

- Середньорічні витрати на утримання 1 одержувача соціальної послуги, з них хлопців та дівчат

Показники якості доповнити:

- Частка мешканців гуртожитку, адаптованих до самостійного життя шляхом отримання житла, працевлаштованих із наданням місця проживання, навчання із отриманням місця у гуртожитку, тощо за ознакою статі, %.

Грунтуючись на роботі з бюджетного аналізу програми, Робочі групи надають подальші рекомендації щодо засобів включення гендерних питань в бюджетні документи – бюджетний паспорт:

Показники продукту доповнити наступними:

- Середньорічна кількість отримувачів послуг, з них чоловіків і жінок, осіб.

Показники ефективності доповнити:

- Середньорічні витрати на утримання 1 особи, з них чоловіків і жінок, грн.

Показники якості доповнити:

- Частка отримувачів послуг відносно кількості осіб, які потребують цих послуг серед мешканців області, з них чоловіків і жінок, %.

ХЕРСОН – МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА ТА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

1. РОБОЧА ГРУПА ГОБ

Робочу групу з підготовки та реалізації в області проекту «Гендерно-орієнтоване бюджетування в Україні» створено розпорядженням Голови Херсонської обласної державної адміністрації, до складу якої увійшли представники Департаменту фінансів, Департаменту соціального захисту населення, Управління молоді та спорту облдержадміністрації, Головного управління статистики в Херсонській області. Керівником робочої групи затверджено директора Департаменту фінансів ОДА Наталію Вітренко, а координатором заходів Проекту в області визначено начальника Управління фінансів невикробничої сфери Департаменту фінансів Людмилу Кравченко.

2. МОЛОДІ ЖІНКИ І ЧОЛОВІКИ У ХЕРСОНІ

Молодіжна політика поширюється на громадян України віком від 14 до 35 років незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової і національної належності, статі, освіти, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять і здійснюється через органи державної виконавчої влади, установи, соціальні інститути та об'єднання молодих громадян. Існуюча соціальна ситуація дуже несприятливо вплинула на соціальне, матеріальне та політичне становище молоді, що загостило багато проблем, з якими стикаються молоді люди. Зареєстровані показники безробіття демонструють збільшення кількості безробітних серед молоді в цілому і серед жінок, зокрема. Серед працевлаштованих молодих людей 60,6% складають жінки і 39,4% – чоловіки. Існують чіткі відмінності у типах роботи молодих чоловіків і жінок, а саме: понад 80% працівників у галузях освіти і здоров'я складають

жінки, а 70% працівників у сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві та рибальстві складають чоловіки.

Молоді чоловіки у надзвичайно великій кількості представлені у злочинній діяльності – 88,8% осіб, засуджених за скоєння правопорушень у Херсонській області у 2014. Є також чіткі відмінності у проблемах зі здоров'ям, які вражають молодих чоловіків і жінок у Херсоні. Серед осіб, у яких виявлено СНІД, чоловіки складають 66%. Проте, у наймолодшій віковій групі 18–24 років, жінки складають 73% ВІЛ-позитивних осіб, що є важливою зміною у цій тенденції.

Соціологічне опитування щодо дозвілля молодих людей показало відмінності у тому, як молоді чоловіки і жінки проводять свій вільний час. Жінки частіше читають книжки і журнали, відвідують творчі заняття або клуби за інтересами та ходять до церкви, тоді як втричі більше молодих чоловіків відвідують спортивні клуби. Щодо найпопулярніших видів дозвілля, таких як Інтернет, телебачення, прогулянки та походи у кінотеатри, не відзначалося значної різниці між чоловіками і жінками. І жінки, і чоловіки більше люблять бути глядачами на спортивних або розважальних заходах, ніж самим брати в них участь. Одна третина респондентів є членами якоїсь місцевої організації, клубу чи секції (35% чоловіків і 25% жінок). Чоловіки віддають перевагу спортивним клубам, а жінки – клубам за інтересами. Тільки 1% респондентів були членами політичних організацій.

Низька активність молодих людей у суспільно-політичному житті. Тільки 8% депутатів місцевих рад і 2,4% депутатів обласної ради є молодими людьми. Двоє єдиних молодих осіб в обласній раді – чоловіки.

3. ЯКОМОГА БІЛЬША КІЛЬКІСТЬ ХЛОПЦІВ І ДІВЧАТ ПОВИННА ОТРИМУВАТИ ІНФОРМАЦІЮ ПРО МОЛОДІЖНІ ЗАХОДИ. ПРОАНАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА

Управління у справах сім'ї, молоді і спорту обласної державної адміністрації відповідало за виконання програми «Молодь Херсонщини на 2011–2015 роки». Програма має загальний бюджет у 2,1 млн. гривень з обласного бюджету. Питома вага видатків на фінансування програми щороку складає не більше 0,02% до загального обсягу видатків обласного бюджету Рбоча

група (РГ) проаналізувала програму за період 2013-2014 рр. Категорія «молодь» включає молодих людей віком від 14 до 35 років.

Основна мета програми:

- створення системи всебічної підтримки молоді з особливою увагою до посилення її самовизначення і самореалізації;
- створення умов для творчого, інтелектуального та культурного саморозвитку молоді, заохочення здорового, безпечного та свідомого способу життя;
- підвищенні рівня зайнятості та розвитку громадянської активності молодих людей на засадах загальнолюдських цінностей та культурної спадщини.

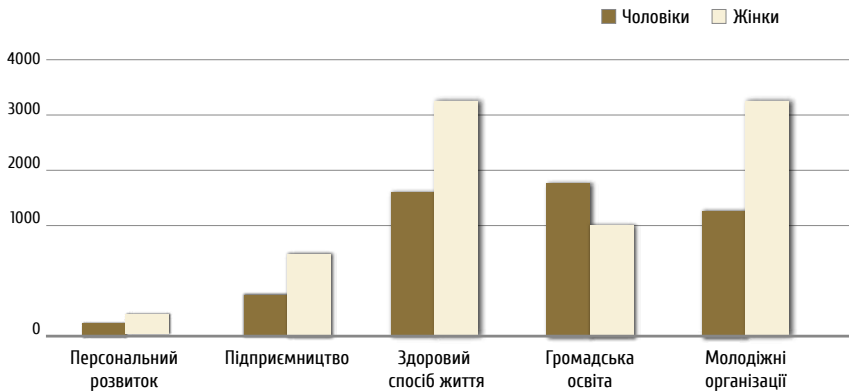
РГ ГОБ виявила, що програма не має гендерних цілей.

4. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ СТОСОВНО УЧАСТІ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК У МОЛОДІЖНИХ ЗАХОДАХ

Неурядові організації (НУО) організують більшість заходів, але вони недостатньо залучені у планування. 75% молодіжних заходів було розроблено молодіжними НУО, а організація решти заходів забезпечувалася обласною державною адміністрацією. Проте, тільки 8 зі 150 активних НУО були залучені до формування плану заходів для молоді.

Жінки частіше беруть участь у молодіжних заходах. Жінки склали 61% учасників заходів у 2013 році і 56% учасників – у 2014 році.

Відмінності у відвідуваннях чоловіками і жінками молодіжних заходів за цілями програми. Як видно з таблиці нижче, жінки домінують у чотирьох з п'яти категорій заходів. Виключенням є заходи спрямовані на утвердження патріотизму, духовності, моральності та формування загальнолюдських життєвих принципів, які частіше відвідувалися чоловіками.

Рис.П. Статеву структуру учасників молодіжних заходів за цілями програми у 2013 році

*Джерело інформації: дані Управління з питань молоді і спорту ОДА

Молоді жінки і чоловіки бажали б відвідувати більше заходів, але вони не отримують інформацію. Результати соціологічного опитування, проведеного серед молоді Херсонської області (з 30 травня по 3 червня 2015 року) виявили, що і молоді жінки, і чоловіки хотіли б, щоб проводилося більше масових заходів. Жінки були більше зацікавлені у творчих заходах, тоді як чоловіки бажали більше спортивних заходів. Опитування підтвердило припущення, що всі молоді люди мали обмежену інформацію щодо майбутніх заходів. Інформація та рекламування таких подій видаються недостатніми, оскільки половина респондентів зазначили, що найчастіше вони дізнаються про них від своїх друзів.

5. СТРУКТУРА БЮДЖЕТНИХ АСИГНУВАНЬ СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Загальне фінансування програми з обласного бюджету протягом 2013-2014 років складало 334,8 тисяч гривень (206,0 гривень у 2013 році і 128,8 гривень у 2014 році). Найбільшу частку бюджетних асигнувань (96,4%) було спрямовано на оплату послуг і придбання матеріалів та обладнання для проведен-

ня заходів. Видатки на відрядження склали 3%, а інші видатки становили 0,6% загального обсягу бюджетних асигнувань.

Порівняно з 2013 у 2014 році кількість заходів зменшилася, але середні витрати на заходи збільшилися. У рамках молодіжної програми у 2013 році було проведено 56 заходів, а у 2014 році – 32 заходи. Хоча кількість заходів зменшилася, середні витрати на проведення одного заходу збільшилися з 1683 гривень у 2013 році до 2657 гривень у 2014 році.

Більшою частиною коштів за програмою користуються жінки. Огляд вартості заходів та участі чоловіків і жінок у цій діяльності виявили, що видатки на участь у проведених заходах хлопців склали 38,0 відсотків, дівчат – 80,1 тис. грн., або 62,0 відсотка.

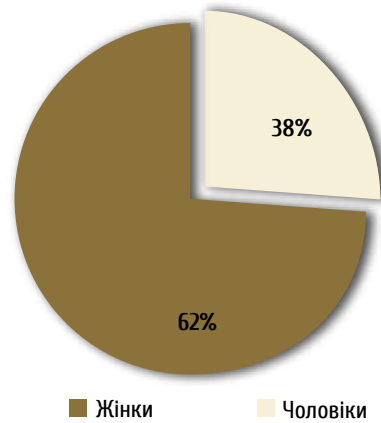

Рис. 12. Бюджетні кошти, витрачені на жінок і чоловіків

6. РЕКОМЕНДАЦІЇ

За результатами аналізу програми «Молодь Херсонщини на 2011-2015 роки» РГ розробила серію рекомендацій.

Рекомендації щодо збору та аналізу інформації:

- Проводити опитування серед молоді щодо визначення її зацікавленості в організації та проведенні молодіжних заходів з урахуванням гендерної складової, вікових та соціальних особливостей.
- Внести пропозицію Державній службі статистики України щодо запровадження статистичної звітності по галузі «Молодіжна політика».

Рекомендації щодо надання послуг

- Внести пропозицію обласній державній адміністрації щодо запровадження спільних нарад з молодіжними громадськими організаціями для організації відбору кращих проектів при формуванні заходів Програми.
- Визначати конкретні цільові групи хлопців і дівчат, враховуючи їх потреби та особливості віку, та планувати програму відповідним чином.

Рекомендації щодо Програми:

- внести до Програми окремий розділ, спрямований на досягнення цілей гендерної рівності, недискримінації у формуванні гендерної культури молоді;
- зробити гендерну тематику наскрізною для інших розділів програми;
- визначити конкретні цільові групи хлопців і дівчат, з урахуванням їх потреб та вікових особливостей та планувати заходи програми відповідно до них;
- при формуванні заходів програми, всебічно сприяти у зацікавленості молоді до подальшої політичної та суспільної активності.

При затвердженні нової програми особливу увагу приділяти заходам, що враховують паритетну участь хлопців і дівчат.

При визначенні показників результативності програми розробляти такий ряд показників, які б краще визначали ефективність виконання програми з гендерної точки зору, як, наприклад, ті, що були розроблені РГ.

У спортивних школах займається більше хлопців, ніж дівчат. Спортивна активність серед жінок і чоловіків у Херсоні.

У Херсонській області до фізкультурно-оздоровчої роботи залучено 12% населення. Із загальної кількості активних осіб 47% складають жінки і 53% – чоловіки. Є чіткі відмінності між жінками і чоловіками стосовно віку їх

активності. Жінки активніші у віці до 18 років, а після цього спостерігається значне зниження активності. Період часу, коли чоловіки є активними, рівномірніше розподілений до віку 35 років. Після 35 років спостерігається аналогічне зменшення кількості активних чоловіків.

У цілому жінки обирають види спорту, які традиційно вважаються жіночими, наприклад, волейбол, баскетбол та легка атлетика, тоді як чоловіки обирають види спорту, що традиційно вважаються чоловічими, а саме: футбол, вільна боротьба, бокс та важка атлетика. Є також географічні відмінності: особи, що проживають у містах, складають більшу частку активних осіб (68%), ніж, ті, що живуть у сільській місцевості (32%).

7. ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКИЙ СПОРТ. ПРОАНАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА

РГ вибрала для аналізу «Програму розвитку фізичної культури і спорту на 2013–2017 роки», в частині «Забезпечення розвитку дитячо-юнацького спорту». У рамках аналізу увага приділялася реалізації протягом 2013–2014 року програми, Загальний обсяг фінансування програми за рахунок усіх джерел за 2013–2014 роки склав 67 339 тис. грн. Програма спрямована на дітей і молодих людей віком від 6 до 24 років. Протягом 2014 року у 44 спортивних школах займалися 14 400 хлопців і дівчат. Із загальної кількості шкіл 30 перебувають у комунальній власності, а 14 належать фізкультурно-спортивним товариствам.

Загальна мета програми – пропаганда здорового способу життя, забезпечення умов для залучення дітей до спорту за їх вибором та покращення системи заохочення для досягнення високих спортивних результатів. РГ виявила, що ні загальні цілі, ні задачі не включали гендерні критерії.

8. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ І РЕЗУЛЬТАТИ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ

Низьке представництво дівчат у спортивних школах. Кількість активних хлопців і дівчат у 30 спортивних школах комунальної власності відрізняється значною мірою; 69% учнів – хлопці і 31% – дівчата. Якщо до них додати 14 шкіл, що належать фізкультурно-спортивним товариствам, різниця виявляється навіть більшою: 75 і 25% дівчат. Цікаво, що частка хлопців більша при попередній базовій підготовці, тоді як частка дівчат зростає у спеціалізованій базовій підготовці.

Таблиця 3. Кількість учнів у дитячо-юнацьких спортивних школах у 2014 році, за рівнем підготовки

Рівень підготовки	Загальна кількість учнів	Хлопців (%)	Дівчат (%)
Всього, з них:	14406	73.3	26.7
Початкова підготовка	8798	72.9	27.1
Попередня базова підготовка	5274	74.5	25.5
Спеціалізована базова підготовка та підготовка до спорту вищих досягнень	334	65	35

Нижча частка дівчат з цільових груп, які відвідують спортивні школи, порівняно з хлопцями. Дитячо-юнацьким спортом охоплено 6,6% всіх дітей у віці від 6 до 24 років. Тільки 3,3% дівчат, які є потенційними споживачами цих послуг в області, відвідували дитячо-юнацькі спортивні школи, тоді як серед хлопців таких було 10,1%.

Відмінності між дівчатами і хлопцями у виборі виду спорту. Хлопці і дівчата у проаналізованих спортивних школах вибирають різні види спорту, що узгоджується з загальними висновками щодо відмінностей між жінками і чоловіками. У більшості видів спорту, представлених у дитячо-юнацьких спортивних школах, кількість хлопців більша, ніж дівчат. Є тільки чотири види спорту, в яких більшість представлена дівчатами. Ці чотири види спорту традиційно вважаються «жіночими», наприклад, волейбол і художня гімнастика, де немає хлопців в якості членів команд. У решті запропонованих видів спорту більшість активних учнів – хлопці. Види спорту, якими займаються найбільш активні хлопці, традиційно вважаються «чоловічими», наприклад, футбол, вільна боротьба і бокс. У цих видах спорту немає або дуже мало учнів – дівчат порівняно з хлопцями.

Жінки успішніші у завоюванні медалей. У 2014 році жінки з Херсонської області виграли 17 медалей з олімпійських видів спорту, а чоловіки – 10 медалей. Слід відзначити, що досягнення жінок кращі навіть у деяких традиційно «чоловічих» видах спорту, таких як вільна боротьба і важка атлетика.

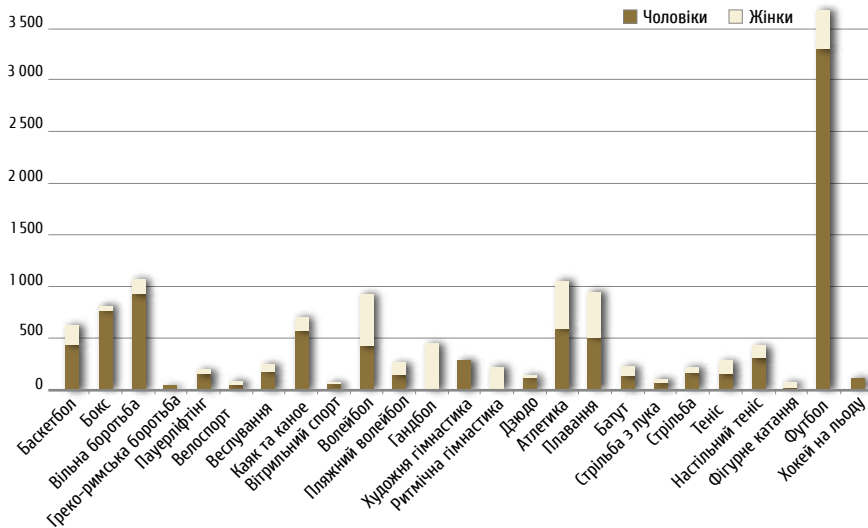

Рис. 13. Статеву структуру учнів дитячо-юнацьких спортивних шкіл у 2014 році, за видом спорту

У неолімпійських видах спорту у 2014 році чоловіки завоювали 18 медалей порівняно з 15 медалями, завойованими жінками, при тому, що загальна кількість чоловіків, які займаються неолімпійськими видами спорту склала – 77,6% від загальної кількості, а жінок лише 22,4%.

Чоловіки – тренери. У дитячо-юнацьких спортивних школах 86% тренерів-викладачів складають чоловіки і 14% – жінки. Ця пропорція зберігається як в олімпійських, так і в неолімпійських видах спорту. У параолімпійських видах спорту всі три тренери – чоловіки. Більша частина видатків за програмою (88%) була витрачена на зарплати персоналу закладів.

9. СТРУКТУРА БЮДЖЕТНИХ АСИГНУВАНЬ СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

На хлопців витрачено більше коштів, ніж на дівчат: гендерний аналіз виявив, що у ході програми на хлопців витрачається майже втричі більше коштів,

ніж на дівчат. Хоча загальна мета програми і не зосереджує уваги на хлопцях і дівчатах нарізно, можна сміливо стверджувати, що мета програми – заохочувати здоровий спосіб життя як серед хлопців, так і серед дівчат. Загальна сума фінансування програми з усіх джерел становила 67 339,6 тисяч гривень у 2013–2014 роках, в т. ч. 13 362,5 тисяч (19,8%) за рахунок коштів обласного бюджету, 37 804,0 тисяч (56,1%) з місцевих бюджетів усіх рівнів та 16 173,1 тисяч (24,1%) з фонду соціального страхування від нещасних випадків, а також з інших джерел.

10. РЕКОМЕНДАЦІЇ

На підставі здійсненого дослідження були розроблені наступні рекомендації:

1. Враховувати гендерно специфічні проблеми функціонування та фінансування дитячо-юнацького спорту при розробці обласної програми на наступні періоди.
2. Включити гендерно дизагриговані статистичні дані в галузі у систему звітності та планування. Зокрема:
  - «Зведений звіт про діяльність дитячо-юнацьких спортивних шкіл (спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву)» затверджений наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 05.06.2006 N 1861 (Форма 5-ФК)
  - Зведення планів (звітів) по мережі, штатах і контингентах установ, що фінансуються з місцевих бюджетів
3. Додати в „Програму розвитку фізичної культури і спорту в Херсонській області на 2013-2017 роки» " гендерно специфічні мету, завдання, заходи і показники.
4. Включити гендерний компонент до результативних показників бюджетної програми «Утримання та навчально-тренувальна робота комунальних дитячо-юнацьких спортивних шкіл» (Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства освіти і науки, молоді та

спорту України «Про затвердження Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Фізична культура і спорт» за видатками, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів» від 19.11.2012 № 1202/1291.

5. Планувати ґендерно-чутливі заходи у межах Програми щодо надання послуг дитячо-юнацькими – спортивними школами.
6. Проводити інформаційно-роз'яснювальну роботу у засобах масової інформації, щоб показати користь спорту для молодих людей, особливо дівчат.

МІСТО КИЇВ

1. РОБОЧА ГРУПА ГОБ

Відповідно до розпорядження голови Київської міської державної адміністрації від 05.05.2015 року № 447 утворено робочу групу з питань впровадження гендерно-орієнтованого бюджетування в м. Києві з метою інтеграції гендерного аспекту в бюджетний процес міста.

До робочої групи (РГ) входять представники Департаменту фінансів, Департаменту соціальної політики, Департаменту житлово-комунальної інфраструктури, Департаменту освіти і науки, молоді та спорту адміністрації, депутати Київської міської Ради, представники районних державних адміністрацій у м. Києві, а також представники Головного управління статистики у м. Києві.

2. ЖІНКИ І ЧОЛОВІКИ З ІНВАЛІДНІСТЮ. В ІНТЕРНАТАХ МІСТА КИЄВА ПЕРЕБУВАЮТЬ БІЛЬШ МОЛОДШІ ХЛОПЦІ ТА БІЛЬШ СТАРШІ ДІВЧАТА З ІНВАЛІДНІСТЮ

В Україні приблизно 6% населення це люди з інвалідністю: на початку 2015 року це близько 2,6 мільйони людей із загальної кількості населення в майже 43 мільйони. Що стосується дітей, в 2015 було близько 153400 дітей з інвалідністю, серед них 44% дівчата та 56% хлопці. Між тим, загальна кількість дітей-інвалідів в м. Києві віком до 18 років складає 10112 осіб, згідно з даними АСОПД/КОМТЕХ-W¹¹

Існують такі основні проблеми стосовно гендерної рівності серед людей з інвалідністю:

¹¹ - Джерело: дані з автоматизованої системи оброблення пенсійної документації на базі комп'ютерних технологій АСОПД/КОМТЕХ-W (ASOPDW)

-
- жінки з інвалідністю складають соціальну групу із найнижчим соціально-економічним рівнем життя;
  - жінки і діти з інвалідністю часто зазнають насильства – фізичного, сексуального, емоційного;
  - фахівці, котрі працюють з інвалідами, отримують низьку зарплату, тому серед них переважають жінки;
  - у трудовому житті вірогідність отримання чоловіками травм із довготривалими наслідками з наступною інвалідністю набагато вища, ніж для жінок;
  - жінки-інваліди вважаються неадекватними як для економічного виробництва, так і для традиційно жіночих репродуктивних ролей.
  - в соціальній політиці ґендерні аспекти стосовно людей з інвалідністю переважно ігноруються.
  - в родині переважно саме жінки піклуються про дітей загалом, та, зокрема, про дітей з інвалідністю.

Незважаючи на зазначені вище загальні моделі різних потреб жінок і чоловіків з інвалідністю, є мало доступних даних щодо жінок і чоловіків з інвалідністю в Україні. Як офіційні визначення, так і ті, що сформульовані рухом інвалідів, говорять про інвалідність безвідносно статі, і ґендерно-специфічна природа досвіду інвалідності залишається в тіні. Тим самим означені підходи маскують природу досвіду інвалідів, диференційовану залежно від різних соціальних реалій жінок та чоловіків різних груп, наприклад за віком, релігією, економічним статусом або етнічною групою. У результаті існує узагальнене особа з інвалідністю, а не, наприклад, молода жінка з інвалідністю, або літня жінка з інвалідністю, або студентка з інвалідністю чи студент з інвалідністю.

3. СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ВАДАМИ РОЗВИТКУ. ПРОАНАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА

Була проаналізована програма «Забезпечення соціальними послугами стаціонарного догляду з наданням місця для проживання дітей з вадами

фізичного та розумового розвитку». Відповідальним виконавцем визначено Департамент соціальної політики виконавчого органу Київської міської ради (КМДА).

Мета програми – надання соціальних послуг, зокрема стаціонарного догляду дітям-інвалідам в установах соціального обслуговування системи органів соціального захисту. Програма допомагає послабити тягар батьків щодо догляду і дає їм змогу жити соціально активним життям. РГ виявила, що ні загальні цілі, ні завдання не включали гендерні критерії.

До програми увійшли два інтернати для дітей з вадами (окремо для хлопчиків і дівчаток): Дарницький і Святошинський дитячі будинки-інтернати, в яких перебувають 161 хлопець і 140 дівчат у віці від 4 до 35 років. Бюджет програми на 2015 рік становить 30,3 млн. гривень. У рамках Програми діти забезпечуються одягом, харчуванням, медичним доглядом, реабілітацією, навчанням і тренуванням.

4. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ І РЕЗУЛЬТАТИ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ

В інтернатах перебувають більш молодші хлопці і більш старші дівчата: у 2015 році 53,5 % дітей у інтернатах склали хлопці і 46,5 % – дівчата. Спостерігаються відмінності у віці хлопців і дівчат, які перебувають у інтернатах. Відповідно, у чоловічому інтернаті мешканці у середньому молодші, тоді як більшість жінок старше 18 років; 30% чоловіків молодші 14 років, в у жіночому інтернаті, ця частка становить всього 15%. З іншого боку, 47% хлопців мають вік від 18 до 35, а серед дівчат у цій віковій групі 63%.

Низький показник заповнюваності та мала кількість маленьких дітей: Показник заповнюваності інтернатів становить лише 60%. 77% складають діти старше 14 років. Це може вказувати на те, що сім'ї, які можуть дозволити собі піклуватися про дітей іншими шляхами, не бажають віддавати дітей до інтернату і організують догляд іншим чином. Отже, видається необхідним фундаментально переглянути систему інтернатів та переконатися, що систему реформовано таким чином, щоб вона найкраще задовольняла потреби дівчат і хлопців з інвалідністю та потреби їх сімей, особливо основних доглядальників, якими часто є матері.

Відмінності у соціальному походженні: Близько половини дітей походять з

повних сімей. 22% дітей походять з неповних сімей, більшість з яких – хлопці (65% хлопців і 35% дівчат). Неповні сім'ї на 80% представлені матерями-одиначками і лише на 20% батьками-одинаками. 30% дітей є сиротами, з них 56% дівчат і 44% хлопців.

Матері як основні доглядальниці: Немає статистики щодо того, хто з батьків, батько чи мати, в основному доглядає за дітьми з інвалідністю. Проте, дані з інтернатів показують, що у переважній більшості випадків саме матері активно доглядають за дітьми і відвідують їх. Догляд за дітьми з інвалідністю передбачає надзвичайно високе робоче навантаження. Беручи до уваги, що у більшості випадків цю відповідальність беруть на себе жінки, з точки зору гендерної рівності важливо забезпечити ресурси, щоб підвищити мобільність та знизити робоче навантаження батьків (а саме матерів) дітей з інвалідністю.

Традиційні моделі працевлаштування у інтернатах: Загалом, 89% працівників складають жінки. Хоча тільки 1 з кожних 9 працівників є чоловіком, висока частка чоловіків спостерігається серед старших співробітників/керівництва (33%), як і серед традиційно «чоловічих посад» (столяр, сантехнік, охоронець тощо). Таким чином, на роботі основними доглядальницями також є жінки.

5. СТРУКТУРА БЮДЖЕТНИХ АСИГНУВАНЬ СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Рівні видатки на хлопців і дівчат: Аналіз видатків на хлопців і дівчат в інтернаті на одного вихованця на рік показує незначну різницю. Видатки на одну дівчинку становлять 75,2 тис. грн, а на хлопчика 77,6 тис. грн, отже, різниця близько 3%. Якщо ми поглянемо на середні видатки на хлопчика і на дівчинку із загального фонду, то різниця дещо більша: в середньому видати на хлопців на 10,4% вище, ніж на дівчат. Інтернат для дівчат перекриває більшу частину різниці за рахунок власних доходів².

Результати обговорень з фокус-групою. Обговорення з фокус-групою, представленою персоналом і батьками, дало можливість внести декілька пропозицій щодо того, як покращити якість послуг як для дівчат, так і для хлопців, в тому числі:

² - оперативні дані Департаменту соціальної політики

- Збільшити кількість вихователів, психологів, реабілітологів;
- Зменшити наповнюваність груп молодіжного відділення;
- Проводити підвищення кваліфікації медичного персоналу;
- Надавати більше освітніх можливостей дітям з інвалідністю, особливо Програми з елементарного рахунку, образотворчого і трудового навчання, соціально-побутової орієнтації, фізичної культури, музичного виховання, естетичного виховання, домоведення, продовження програми з української мови;
- Запровадження денної форми перебування;
- Організація трудової діяльності підопічних, які мають відповідні можливості (наприклад: надомна праця дівчат з вишивання нитками та бісером, робота санітаркою або санітаром, доглядачем двору та ін.);
- Придбання обладнання для реабілітації та навчання, а також для майстерень;
- Проводити семінари для батьків щодо догляду, навчання, вихованню дітей вдома та юридичні консультації.

Оскільки жінки є основними доглядальницями дітей з інвалідністю, очікується, що такі покращення принесуть користь, зокрема, жінкам.

6. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Робоча група пропонує наступні рекомендації:

Рекомендації стосовно збору даних та аналізу

Рекомендовано:

- поліпшити збір статистики про положення жінок та чоловіків з інвалідністю в Україні, за статтю, за віком, за видом інвалідності, за місцевим проживання (місто/село) і регіоном, особливо також про положення дівчат і хлопців з інвалідністю;

-
- організувати реєстрацію статистики та єдину класифікацію дівчат та хлопців з інвалідністю в психофізичному розвитку на рівні міста (та держави);
  - збирати дані про соціальне та економічне положення жінок та чоловіків, дівчат і хлопців з інвалідністю в Україні;
  - збирати дані про випадки всіх форм насильства проти дівчат і хлопців з інвалідністю, жінок та чоловіків з інвалідністю в Україні;
  - збирати дані про положення тих, хто піклується про дівчат і хлопців з інвалідністю, жінок та чоловіків з інвалідністю, особливо основних доглядачів в родині, котрі дбають про людину з інвалідністю (напр., тати або мами, інші родичі, , і т.д.) та якісну інформацію про положення та потреби тих, хто доглядає за людьми з інвалідністю;
  - збирати інформацію про потреби дівчат і хлопців з інвалідністю, жінок та чоловіків з інвалідністю стосовно реабілітації та (відносно) незалежного життя, напр., які потрібні послуги з підтримки, професійна освіта та захищені робочі місця, і т.д.
  - аналізувати положення та потреби жінок та чоловіків, які доглядають за дітьми з інвалідністю;
  - далі аналізувати бюджетні видатки на дітей з інвалідністю з гендерної перспективи.

Рекомендації стосовно діяльності для поліпшення надання послуг для дівчат і хлопців з інвалідністю

Рекомендовано:

- вдосконалити систему раннього виявлення та своєчасної медичної реабілітації дітей з порушенням розвитку, подальший розвиток мультидисциплінарного підходу до надання комплексних психолого-медико-педагогічних послуг;
- відкрити експериментальні групи денного перебування із посиленою увагою до реабілітації та навчальної діяльності, а також до діяльності із подальшої інтеграції в суспільство;

- утворити відділення денного догляду, систему надання короткотермінової допомоги і підтримки для людей із розумовою відсталістю різних вікових категорій у зв'язку із загальноосвітніми школами, лікарнями та іншими закладами, що обслуговують осіб з розумовою відсталістю;
- розглянути альтернативні форми цілодобового догляду для дівчат і хлопців з інвалідністю, які цього потребують, напр. Маленькі квартири із професійним доглядом;
- переглянути послуги у напрямку тіснішої співпраці між батьками та скорочення тягаря догляду вдома;
- зосередитись на наданні професійної підготовки із увагою до просування працевлаштування жінок і чоловіків з інвалідністю та їхньої подальшої інтеграції в суспільство; розширити перелік послуг, що надаються у дитячих будинках-інтернатах, напр. передбачити наявність автобусів для перевезення дітей з будинку-інтернату до родини;
- поліпшити робочі умови та зарплати працівників (переважно жінок) в школах-інтернатах та інших закладах, в яких доглядають за людьми з інвалідністю;
- зосередитись на ранній діагностиці порушень, переддошкільній допомозі таким дітям та їх родинам, а також компетентного визначення оптимальної форми навчання кожної дівчинки і хлопчика з інвалідністю;
- розширити функції будинків-інтернатів, перетворення їх на консультативно-методичні та реабілітаційні центри з корекційно-розвивальної роботи
- збільшити кількість працівників педагогічного персоналу для покращення надання комплексної системи реабілітаційних соціальних послуг;
- збільшити потужність таких закладів та переглянути наповнюваність груп для можливості надання індивідуального та диференційованого підходів до кожної дитини-інваліда;

-
- формувати позитивне сприйняття ідей рівності дівчат та хлопців, жінок та чоловіків з інвалідністю у суспільній свідомості;
  - провести для всіх штатних працівників навчання з питання усіх форм насильства проти дівчат і хлопців з інвалідністю та встановити механізми моніторингу і попередження насильства, а також запровадити послуги підтримки для дівчат і хлопців-жертв насильства

Рекомендації щодо розробки чи внесення змін в нормативно-правові акти для покращення надання послуг:

Рекомендовано:

- Для забезпечення розрахунку твердого та м'якого інвентарю розробити «Нормативи мінімального споживання при наданні соціальних послуг громадянам похилого віку та інвалідам в установах системи Мінпраці», так як наказ Мінпраці від 08.12.2006 р. №462 втратив чинність.
- Внести зміни в наказ Мінпраці від 01.10.2008 р. №411 «Про затвердження норм часу і норм чисельності працівників будинків-інтернатів та стаціонарних відділень територіальних центрів соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян системи праці та соціального захисту населення» у розділах:
  - Норми чисельності вихователів у соціально-реабілітаційних (молодіжних) групах чисельністю від 15-20 осіб;
  - Штатні одиниці для будинків-інтернатів шляхом введення спеціалістів: заступника директора з навчально-виховної роботи, музичного керівника, інструктора з фізкультури і спорту.
  - Включити до державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 р. (затвердженою Кабінетом Міністрів України від 26.09.2013 р. №717), категорію осіб з інвалідністю, з визначенням їх проблем та шляхів вирішення.

- Розробити навчально-реабілітаційні програми для осіб з особливостями психофізичного розвитку з метою отримання ними професійних навичок та надання професійної зайнятості, включення даної категорії у професійну діяльність.
- Дозволити директору та заступнику директора з навчально-виховної роботи будинків-інтернатів системи соціальної політики мати педагогічне навантаження, так як і керівники системи Міносвіти (п.92 Наказу Міністерства освіти №102 від 15.04.1993 р.)
- Переглянути постанову Кабінету Міністрів України №332 від 04.04.2001 р. «Про граничні суми витрат на придбання автомобілів, меблів, іншого обладнання та устаткування, мобільних телефонів, комп'ютерів державними органами, а також установами та організаціями, які утримуються за рахунок державного та місцевого бюджетів» з метою перегляду цін на обладнання та устаткування.
- Розробити Державні санітарні правила і норми для дитячих будинків-інтернатів психоневрологічного профілю з молодіжним відділенням (як у наказі МОЗ України №144 від 20.02.2013 р. «Про затвердження Державних санітарних норм і правил для спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), тільки для будинків-інтернатів Міністерства соціальної політики»).
- Розробити норми забезпечення предметами першої потреби (миючих та чистячих засобів, засобів гігієни) вихованців будинків-інтернатів (дитячого та молодіжного відділень) в установах соціальної політики.

Рекомендації стосовно Програми:

Рекомендовано переглянути завдання Програми та розглянути можливості включити такі завдання:

- Надання якісної ранньої реабілітації та подальших послуг з реабілітації для дівчат і хлопців, щоб навчити їх дбати про себе і максимально розвинути їхні можливості.

-
- Скоротити робоче навантаження батьків (переважно мам), котрі піклуються про дітей з інвалідністю, та надавати послуги підтримки, таких як відділення денного догляду.

Рекомендовано включити такі показники:

- середні видатки, відповідно, на одну дівчинку чи одного хлопчика, в будинках-інтернатах, відділеннях денного догляду та в інших формах підтримки;
- кількість місць у відділеннях денного догляду;
- частка дівчат- і хлопців-інвалідів в будинках-інтернатах та, відповідно, у центрах денного догляду ;
- кількість автомобілів для перевезення дівчат і хлопців з інвалідністю;
- кількість і частка дівчат і хлопців, які можуть вийти на ринок праці (захищений).

7. БІЛЬШІСТЬ ДІТЕЙ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ У СПОРТИВНИХ ШКОЛАХ, – ХЛОПЦІ. ПРОАНАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА

Для проведення гендерного бюджетного аналізу були залучені представники Департаменту фінансів, Департаменту освіти і науки, молоді та спорту та дитячо-юнацьких спортивних шкіл комунальної власності територіальної громади міста Києва. Виконавцем Програми «Утримання та навчально-тренувальна робота комунальних дитячо-юнацьких спортивних шкіл» визначено Департамент освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (КМДА). Мета програми –забезпечення підготовки спортсменів резервного спорту та спорту вищих досягнень, участі спортсменів у відповідних змаганнях, розвитку здібностей вихованців дитячо-юнацьких спортивних шкіл в обраному виді спорту, створення умов для фізичного розвитку, повноцінного оздоровлення, змістовного відпочинку і дозвілля дітей, збереження та підтримка в належному технічному стані існуючої ме-

режі комунальних спортивних споруд та спортивних споруд громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості, забезпечення їх ефективного використання для проведення спортивних заходів. РГ виявила, що ні загальні цілі, ні задачі не включали гендерні критерії.

Пілотний аналіз в галузі „Фізична культура і спорт в Києві” був зосереджений на прикладі діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл комунальної власності територіальної громади міста. Загалом це 55 дитячо-юнацьких спортивних шкіл, в яких пропонується 66 різних видів спорту. Загальний бюджет програми складає 51,4 млн. гривень на 2015 рік. Протягом 2015 року у спортивних школах займалися 25 302 особи, серед них 7020 дівчат та 18282 хлопчика.

Гендерний аналіз був зосереджений на кількості дівчат та хлопців, які відвідують дитячо-юнацькі спортивні школи, та на залученні їх до занять різними видами спорту.

8. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ І РЕЗУЛЬТАТИ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ

Низький рівень представництва дівчат у спортивних школах: з 25 302 осіб¹³, що займаються у дитячо-юнацьких спортивних школах, 18 282 (72%) складають хлопці і 7020 (28%) – дівчата (Рис.1)

Чіткі відмінності у видах спорту, якими займаються дівчата і хлопці: При аналізі даних було виявлено чітку різницю між дівчатами і хлопцями у їх виборі виду спорту. У 12 з 66 пропонувананих видів спорту (що становить менше однієї п'ятої загальної кількості пропонувананих видів спорту) представництво жінок та чоловіків доволі рівне (близько 40 до 60%). Це, зокрема, теніс і легка атлетика (приблизно 41% жінок і 59% чоловіків), лижні гонки (43% та 57%), гірськолижний спорт (44% та 56%), стрибки на лижах с трампліну

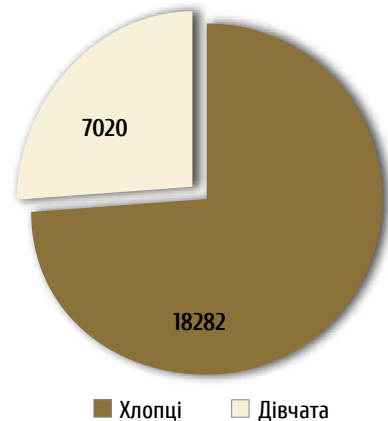

Рис. 1: Дівчата і хлопці, котрі відвідують спортивні школи Києва, 2015 р.

¹³ - оперативна інформація Департаменту освіти і науки, молоді та спорту

(46% та 54%), бадмінтон (47% та 53%), стрибки у воду (49% та 51%), волейбол і спортивна аеробіка (близько 50% та 50%), гандбол (53% та 47%) і авіамоделний спорт (54% та 46%).

Серед 66 видів спорту є 6 видів, якими займаються виключно чоловіки, а саме бейсбол, класична боротьба, мотоциклетний спорт, пляжний футбол, футбол і хокей з шайбою. З іншого боку, у трьох видах спорту чоловіки взагалі не представлені: це естетична гімнастика, художня гімнастика і синхронне плавання.

У 44 видах спорту представництво жінок становить менше третини, а у 40 видах спорту воно менше, ніж їхня частка серед учнів (28%). Що стосується чоловіків, то лише у 4 видах спорту їхнє представництво становить менше третини і тільки у 5 видах спорту їхнє представництво менше, ніж їхня частка серед учнів (72%).

Отже, жінки набагато менше представлені у київських спортивних школах, а й те, що жінки набагато більше зосереджені у меншій кількості видів спорту: трохи більше 50% спортсменок київських спортивних шкіл займаються 6 видами спорту, а саме художньою гімнастикою (18% дівчат, які відвідують спортивні школи), гандболом (9%), легкою атлетикою, тенісом і плаванням (6% у кожному з цих видів спорту) та волейболом (5%).

Що стосується чоловіків, то найбільш популярним видом спорту є футбол, яким займаються 28% всіх хлопців-учнів київських спортивних шкіл; далі йдуть дзюдо, плавання, баскетбол, класична боротьба і легка атлетика.

Вищі показники успіху дівчат на міжнародних змаганнях. За винятком дзюдо та карате – успішність у дівчат вища, ніж у хлопців: порівняно із кількістю дівчат і хлопців, що займаються певним видом спорту, частка дівчат, що здобули призові місця, вища, ніж у хлопців, в таких видах, як підводний спорт, городки, кунгфу, радіоспорт, танці на візках та самбо. У більшості випадків успішність жінок на європейських і світових чемпіонатах набагато вища, ніж чоловіків.

Ще вищі показники успіху жінок в українських змаганнях: Аналіз кількості медалей, завойованих дівчатами і хлопцями в українських чемпіонатах і кубках підтверджують моделі вищих показників успіху дівчат у змаганнях.

Аналіз показників успіху на чемпіонатах і кубках України показує, що хлопці більш успішні у фігурному катанні, карате і кікбоксингу, а дівчата – у гандболі, легкій атлетиці, таеквондо, спортивному орієнтуванні, підводному спорті, самбо і спортивній акробатиці.

Серед персоналу спортивних шкіл більше чоловіків, ніж жінок: Загальна чисельність працівників ДЮСШ у 2015 році складає 1688 осіб¹⁴. Серед педагогічного персоналу, тобто тренерів, 61% складають чоловіки. Їх кількість майже в 2 рази перевищує кількість тренерів – жінок. В решті категорій персоналу переважають жінки, тобто серед адміністративного, обслуговуючого та медичного персоналу.

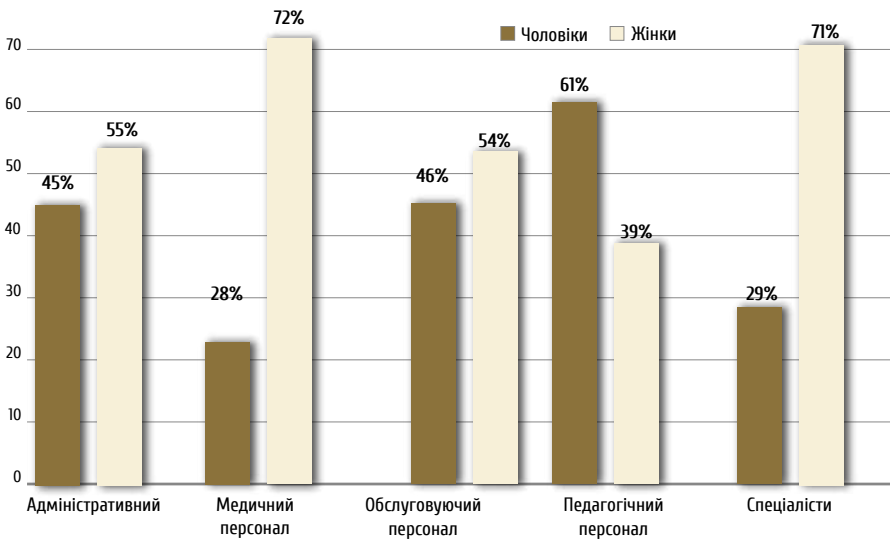

Рис. 2: Персонал ДЮСШ за статтю та професійними категоріями

14 - оперативна інформація Департаменту освіти і науки, молоді та спорту

9. СТРУКТУРА БЮДЖЕТНИХ АСИГНУВАНЬ СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Був проведений аналіз, який розглядав середні видатки на учня в різних видах спорту та співвідношення між кількістю дівчат і хлопців в цьому виді спорту.

Серед 66 видів спорту були відібрані 10 видів спорту із найвищими видатками на одного учня і 10 видів спорту із найнижчими видатками на одного учня.

Найбільші витрати на одного учня складають по таеквондо ІТФ – 9590 грн., при цьому 26% – дівчата, а хлопці – 74%. Серед десяти найдорожчих видів спорту у 8 видах спорту хлопці складають більшість, а дівчата складають більшість в двох видах спорту (фігурне катання та кінний спорт).

Найменші витрати на одного учня складають по гімнастиці естетичній – 680 грн., при цьому цим видом спорту займаються тільки дівчата. У цілому картина щодо видів спорту з найнижчими видатками та стосовно представництва дівчат і хлопців неоднорідна.

Три найпопулярніші види спорту хлопців коштують у 1,8 разів більше, ніж три найпопулярніші види спорту дівчат. Аналіз витрат на три улюблені види спорту серед дівчат і хлопців показує, що загальні витрати на хлопців становлять 15 447,8 тисяч гривень, а загальні витрати на дівчат – 8537,12 тис. грн.

Таблиця 1. Найпопулярніші види спорту із найбільшими витратами на хлопців та дівчат з бюджету¹⁵

Улюблені види спорту хлопців	Кількість хлопців	Витрати (у тис. грн)	Улюблені види спорту дівчат	Кількість дівчат	Витрати (у тис. грн)
Футбол	5090	10 453,4	Гімнастика художня	1290	4906,59
Дзюдо	1253	2707,3	Гандбол	658	1604,03
Плавання	907	2287,1	Легка атлетика	447	2026,5
	7250	15 447,8		2395	8537,12

¹⁵ - оперативна інформація Департаменту освіти і науки, молоді та спорту

10. РЕКОМЕНДАЦІЇ

За результатами аналізу програми «Утримання та навчально-тренувальна робота комунальних дитячо-юнацьких спортивних шкіл», РГ розробила рекомендації, зокрема:

Рекомендації стосовно збору даних та аналізу

Рекомендовано:

- поліпшити збір статистики про заняття спортом серед жителів Києва та по всій країні; особливо про тих, хто активно займається різними видами спорту, за статтю, за віком та за місцем проживання;
- аналізувати потребу в розвитку видів спорту в районах міста, з метою визначення в подальшому потреби в їх розвитку для дівчат та хлопців та забезпечення збільшення частки дівчат, що займаються в ДЮСШ;
- аналізувати положення жінок та чоловіків серед спортивних тренерів, щоб з'ясувати, чому серед них так мало жінок;
- переглянути дані щодо зарплат тренерів за статтю та за різними видами спорту;
- провести дослідження щодо представлення спортсменок та спортсменів в засобах масової інформації.

Рекомендації стосовно надання послуг

Рекомендовано:

- переглянути процес розвитку видів спорту в ДЮСШ комунальної власності, для забезпечення рівності з заняття обраним видом для дівчат та хлопців та прийому у київські спортивні школи, та збільшення частки дівчат;
- переглянути положення дівчат у видах спорту, нетипових для дівчат, і положення хлопців у видах спорту, нетипових для хлопців, із метою планування заходів із розширення можливостей дівчат і хлопців щодо зайнять усіма видами спорту;

-
- забезпечити, що дівчата та хлопці мають однакові шанси бути прийнятими у спортивні школи.

Рекомендації стосовно Програми

Рекомендовано переглянути завдання Програми та розглянути можливості включити такі завдання:

- Пропагувати здоровий спосіб життя серед дівчат та хлопців рівною мірою
- Забезпечити рівність у наданні спортивних послуг дівчатам та хлопцям.
- Забезпечити рівність занять для дівчат та хлопців в спортивних школах Києва.
- Задовольнити потреби та смаки дівчат та хлопців стосовно занять спортом.
- Забезпечити рівний доступ до вибору видів спорту в районах міста та рівний розподіл видатків на дівчат і хлопців у сфері спорту.
- Забезпечити розвиток спортивних шкіл та заохочувати дівчат та хлопців займатися всіма видами спорту.

Рекомендовано включити такі показники:

- Співвідношення дівчат та хлопців у спортивних школах в різних видах спорту;
- Кількість та частка дівчат та хлопців, що виграють призи (призові місця) в різних спортивних змаганнях;
- Успішність хлопців та дівчат в різних видах спорту (частка дівчат / хлопців, що виграють в змаганнях, порівняно із загальною кількістю дівчат / хлопців в різних видах спорту)
- Видатки на одного учня за видами спорту та стосовно(в розрізі) дівчат і хлопців.

11. ГРОМАДСЬКІ ТУАЛЕТИ У КИЄВІ – ЧИ ВРАХОВУЮТЬСЯ РІЗНІ ПОТРЕБИ?

Київська міська програма «Забезпечення функціонування мережі громадських вбиралень міста»

Оскільки навколо настільки багато гендерних проблем, котрі необхідно проаналізувати, й так багато гендерних прогалин, які треба усунути, – від політичної участі до зайнятості та недоліків у сфері освіти – що можна припустити, що питання туалетів має другорядне значення й навіть є просто банальним. Проте, слід нагадати, що більш ніж 2,4 мільярди людей світу (кожна третя особа) не мають доступу до належних санітарних зручностей, зокрема туалетів та вбиралень. Разом з тим, хоча доступ до належних санітарних зручностей потрібний кожній людині, щоб бути здоровою, для дівчат і жінок це також є проблемою безпеки та рівноправної участі у житті суспільства. Зокрема, одна з нових Цілей сталого розвитку, прийнятих Організацією Об'єднаних Націй, стосується забезпечення доступності водних ресурсів і санітарних об'єктів для всіх та раціонального користування ними «з особливою увагою до потреб жінок і дівчат». Тим не менш, дослідження наслідків поганого санітарного забезпечення для здоров'я, безпеки та рівності жінок ще тільки починають проводитися, а деякі питання, зокрема санітарія на робочих місцях, залишаються невивченими.

Звичайно, питання санітарії та туалетів у розвинених країнах і країнах, що розвиваються, мають дуже різний характер. Хоча в Україні, як в інших розвинених країнах, санітарія не є проблемою, громадські туалети як місця загального користування ніколи не розглядалися з точки зору різних потреб громадян – чоловіків та жінок. Громадські туалети – це місця загального користування, фінансовані з бюджету, з коштів, сплачуваних громадянами, важливі для здоров'я, важливі як для чоловіків, так і для жінок.

Загалом ми бачимо, що гендерні питання повністю ігноруються при будівництві громадських туалетів, чи то в установах, чи то на вулиці. Всі ми неодноразово ставали свідками довжелезних черг до жіночих туалетів, на відміну від чоловічих. Як правило, це обумовлено наступними причинами:

- відсутністю кабинок для жіночих туалетів, на відміну від чоловічих туалетів, де також є пісуари;

- браком жіночих туалетів навіть в установах із переважно жіночим персоналом (там зазвичай однакова кількість жіночих і чоловічих туалетів);
- різними потребами жінок (вагітністю, менструацією), через які жінки потребують більше часу та інших умов у туалетах;
- доглядом за дітьми – у середньому дітей до громадських туалетів водять саме жінки. У цілому вплив поганої санітарії на здоров'я жінок та дівчат залишається недостатньо дослідженим.

Програма «Забезпечення функціонування мережі громадських вбиралень міста» фінансується з київського міського бюджету. З загальної кількості громадських туалетів у місті (21) 5 перебувають в управлінні міста Києва, а решта 16 орендуються. Крім того, у Києві є ще 59 громадських туалетів, які наразі не експлуатуються. Кількість відвідувачів громадських туалетів у Києві становить у середньому 150 осіб на день¹⁶.

У травні 2015 року було організовано проведення двох якісних досліджень:

1) дві фокус-групи з мешканцями Києва (змішані групи по 7 чоловіків та 7 жінок);

2) напівструктуровані співбесіди з особами, які працюють у громадських туалетах (6 жінок).

Результати обговорень у фокус-групі з мешканцями Києва – користувачами туалетів показують сильне незадоволення громадян кількістю, доступністю та станом громадських туалетів міста, зокрема тих, що розташовані поруч із парками та місцями скупчення людей. Туалетів дуже мало, й вони перебувають у дуже поганому стані, тому більшість людей віддають перевагу туалетам у кафе чи магазинах, а не громадським вбиральням. Респонденти – як чоловіки, так і жінки – однаково незадоволені платними та безплатними туалетами. Вони наголосили, що готові були б платити більше, якщо б якість приміщень туалетів була б кращою. Респонденти висловили велике незадоволення рівнем прибирання, відсутністю ремонту, браком гарячої води, мила та паперу, а у ряді випадків – поганим освітленням. Як наголосили респонденти, хоча після чемпіонату Європи з футболу 2012 року ситуація дещо

16 - За оцінками працівників громадських туалетів, наданими в ході опитування, проведеного у травні 2015 року.

покращилася, туалетів досі недостатньо, а існуючі вбиральні знаходяться у поганому стані, як зазначено вище.

Подальший аналіз відповідей респондентів свідчить про істотні гендерні відмінності у потребах чоловіків та жінок, коли мова йде про громадські туалети.

1. У середньому жінки висловили більш високий рівень незадоволення громадськими туалетами, ніж чоловіки. Вони підкреслили, що часто стоять у черзі, зокрема у випадках організованих громадських заходів.
2. Жінки проводять у громадському туалеті у середньому 5 хвилин, а чоловіки – від 2 до 3 хвилин. Батьки з дітьми (переважно жінки) проводять у туалеті у середньому 15 хвилин.
3. Жінки загалом з більшою неохотою користуються громадськими туалетами, тому що в них немає гігієнічних умов, необхідних, зокрема, у період вагітності чи у випадку менструації.
4. Жінки беруть дітей із собою до туалетів частіше, ніж чоловіки, й тому проводять у туалетах ще більше часу й потребують кращих умов.
5. Оскільки у громадських туалетах немає умов для заміни підгузків немовлятам, жінки нечасто беруть із собою до туалетів малих дітей, замість цього часто йдучи до парків або повертаючись додому.
6. Жінки часто побоюються за свою безпеку вечорами та у туалетах із поганим освітленням.

Хоча від поганих санітарних умов та інфраструктури громадських туалетів Києва потерпають усі – чоловіки, жінки, хлопці та дівчата, літні люди та дуже малі діти – жінки та дівчата, як здається, страждають найбільше.

Бесіди з працівниками громадських туалетів (усі 6 опитаних – жінки) підтвердили висновки фокус-груп. Респонденти цієї групи також згадали, що пенсіонери часто не можуть платити за відвідання громадської вбиральні

(3 гривні) і що особи з інвалідністю скаржаться на те, що туалети не пристосовані до їхніх потреб.

Хоча дослідження залишається на рівні громадських туалетів міста Києва, не слід забувати, що це питання також стосується громадських установ та урядових відомств, де у середньому працює більше жінок, але кількість чоловічих та жіночих туалетів однакова.

12. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Деякі рекомендації були надані безпосередньо у ході якісного дослідження з відвідувачами та працівниками громадських туалетів, і їх слід розглядати дуже уважно, щоб покращити стан громадських туалетів і задоволення мешканців Києва:

1. Покращити умови у громадських туалетах, урахувавши різні потреби чоловіків і жінок.
2. Стосовно туалетів, зданих в оренду, розглянути можливість обміну орендної плати на задоволення потреб у ремонті туалетів з урахуванням різних потреб чоловіків та жінок, а також осіб з інвалідністю.
3. Розробити стандарти для громадських туалетів (в ідеалі – для всієї України) з урахуванням різних потреб чоловіків та жінок, а також осіб з інвалідністю.
4. При будівництві громадських туалетів приділяти особливу увагу потребам дітей та батьків із дітьми.
5. При будівництві туалетів у громадських установах приділяти увагу чисельності жіночого й чоловічого персоналу та пропонувати відповідний розподіл площ туалетів.

При проектуванні та будівництві громадських туалетів нам необхідно усвідомлювати, що вони повинні враховувати культурні особливості, бути екологічно безпечними, постійно доступними та враховувати гендерну специфіку. Для досягнення цієї мети необхідно консультиватися з місцевими громадянами, зокрема з дівчатами й жінками, щодо розміщення та дизайну туалетів і вбиралень, завдяки чому вони дійсно використовуватимуться й будуть пристосовані до реальних потреб усіх громадян

ЖИТОМИР – ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

1. РОБОЧА ГРУПА ГОБ

Згідно з розпорядженням Голови Житомирської обласної державної адміністрації в області було створено Робочу групу (РГ) для впровадження проекту «Гендерне бюджетування в Україні».

До складу робочої групи увійшли фахівці різних сфер, дотичних до проблематики, зокрема представники департаменту фінансів, департаменту охорони здоров'я, департаменту сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, головного управління статистики в Житомирській області, обласного інформаційно-аналітичного центру медичної статистики Житомирської обласної ради, обласного протитуберкульозного диспансеру, обласного онкологічного диспансеру.

2. ЗАХВОРЮВАНІСТЬ РАКОМ У ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ РАННЄ ВИЯВЛЕННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКА ПУХЛИН МОЖЕ ПІДВИЩИТИ ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ БЮДЖЕТУ.

У міжнародному масштабі Україна має надзвичайно високі показники онкологічної захворюваності і смертності. В Україні рак є причиною 15% смертності і поступається за показниками тільки серцево-судинним захворюванням. За останні 10 років в Україні відмічається стійке зростання онкологічної захворюваності. В Україні щороку виявляється тисячі нових випадків злоякісних новоутворень. Кількість зареєстрованих смертей від злоякісних новоутворень в 2014 році – 69 440, з них 35% померлих від раку – особи працездатного віку.

Частота виникнення злоякісних пухлин у Житомирській області на 5% вища, ніж в середньому по Україні. Зокрема, в 2014 році в області було зареєстровано 4141 випадок захворювання на злоякісні новоутворення, з яких 49,6% виявлено у чоловіків і 50,4% – у жінок. З огляду на те, що в області проживає 54% жінок і 46% чоловіків, відсоток чоловіків, у яких встановлено діагноз, виявиться дещо вищим.

Онкозахворювання поширені як серед чоловіків, так і серед жінок, але із різною локалізацією. У чоловіків значно переважає локалізація пухлин у наступних органах: 1) губи, рот, порожнина, глотка; 2) органи дихання; 3) кістки суглобів; 4) сечові органи та сечовий міхур; 5) око; 6) інші локалізації. У жінок значно переважає локалізація пухлин у наступних органах: 1) шкіра; 2) молочна залоза; 3) статеві органи; 4) щитовидна залоза та інші ендокринні залози. Захворювання набуває значного поширення серед представників обох статей після 40 років і прогресує із збільшенням віку. Смертність від раку у чоловіків вища, ніж у жінок.

3. БОРТЬБА З ОНКОЛОГІЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ. ПРОАНАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА

РГ аналізувала «Обласна комплексна програма боротьби з онкологічними захворюваннями на період до 2016 року», що виконує Департамент охорони здоров'я обласної державної адміністрації. Програма затверджена на період з 2011 по 2016 роки, загальний бюджет програми 20 100,00 тисяч гривень. РГ аналізувала програму за період 2013-2014 рр.

Мета програми – підвищення ефективності здійснення заходів з профілактики злоякісних новоутворень, доступності медичної допомоги для онкологічних хворих; підвищення показника одужання та зниження рівня смертності онкологічних хворих.

РГ виявила, що ні загальні цілі, ні завдання не включали гендерного аспекту.

4. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ

У продуктивному віці 20-59 років онкологічні захворювання частіше вражають жінок. Онкологічні захворювання виникають як у чоловіків, так і у жінок, але у різному віці.

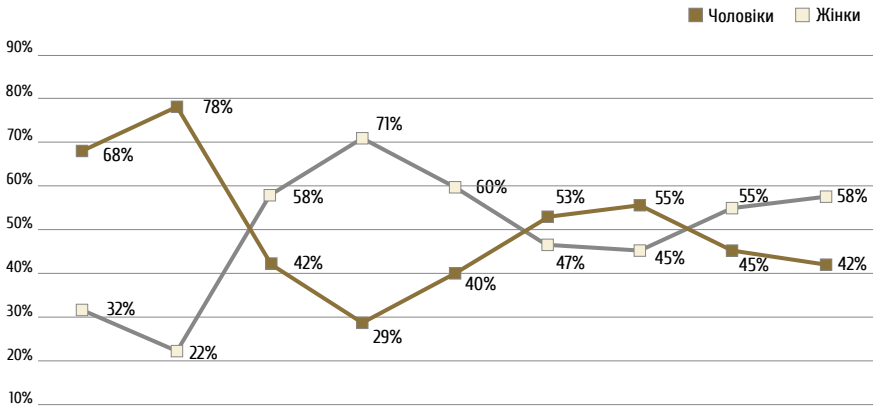

Рис. 18. Структура онкологічних хворих за статтю і віком, Житомирська область, 2014 рік

Злоякісні новоутворення поширені як серед чоловіків, так і серед жінок, але із різною локалізацією. Як видно нижче, онкологічні захворювання статевих органів займають перше місце серед локалізацій в жінок, тоді як рак органів травлення найбільше вражає чоловіків.

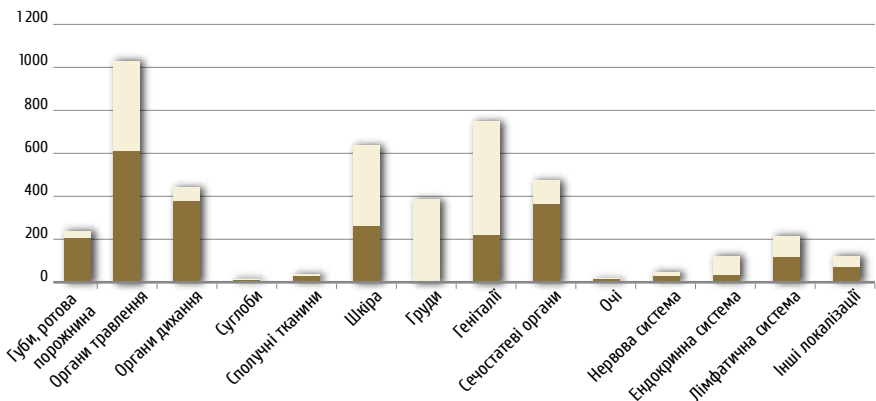

Рис. 19. Розподіл пацієнтів за статтю і локалізацією захворювання, 2014 рік

У жінок захворювання виявляють раніше. У жінок вищий відсоток злоякісних новоутворень, виявлених на ранніх стадіях, ніж у чоловіків. Оскільки, жінки частіше проходять медичні огляди. Для професій, в яких більшою мірою представлені жінки (як-от: медицина, освіта, харчова промисловість, служба побуту тощо), характерні обов'язкові щорічні медичні огляди. В структурі злоякісних новоутворень у жінок переважають візуальні локалізації (молочна залоза, шкіра, гінекологічний рак), які швидше діагностуються лікарем, їх рання діагностика не потребує додаткових методів обстеження (як-от: рентген, ендоскопічні методи, УЗД, КТ).

У чоловіків нижчі показники виживаності. Для чоловіків, хворих на злоякісні новоутворення, характерний нижчий рівень загальної 5-річної виживаності, ніж для жінок, які мають онкозахворювання. В структурі смертності чоловіків, хворих на злоякісні новоутворення, переважають нозології (легені, ротова порожнина, шлунок), які гірше піддаються спеціалізованому лікуванню і оскільки у більшій кількості чоловіків при обстеженні діагностують пізні стадії раку.

Біологічні та побутові фактори. Локалізація пухлини може бути пов'язана як з біологічними факторами (наприклад, гормональні зміни), так і з побутовими (у чоловіків – паління, зловживання алкоголем, ризикована поведінка; у жінок – засмага, косметика, засоби побутової хімії тощо).

Відмінності у підходах чоловіків і жінок до медичного лікування та стану здоров'я впливають на профілактику та раннє виявлення хвороби, що має вплив на тривалість лікування, його результати та фінансові витрати. Окрім того, раннє виявлення онкопатології та своєчасне лікування зменшує ризик ускладнень та летальності, підвищує показник виживання.

5. СТРУКТУРА БЮДЖЕТНИХ АСИГНУВАНЬ СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Витрати на лікування. Кожна форма локалізації онкозахворювання має свою стандартну схему лікування, та відповідно відрізняється тривалість та вартість кожної форми на різних стадіях. Витрати на лікування раку гортані I стадії становлять 6400 гривень, тоді як вартість лікування раку молочних залоз IV стадії вдесятеро більша – 66700 гривень.

Неможливо розрахувати відмінності у витратах на чоловіків і жінок. Той факт, що жінки і чоловіки мають різні локалізації пухлин, призводить до того, що витрати на лікування кожного виду відрізняються. Проте, щоб краще зрозуміти витрати на лікування жінок і чоловіків, слід вивчити особливі потреби окремих груп. Також важливо розглянути інші фактори, наприклад, ефективність лікування, якість догляду тощо. Це потребує проведення більш глибокого дослідження. Тим не менше, здійснений аналіз підтвердив важливість раннього виявлення пухлин різної локалізації у чоловіків та жінок, що потребує різних заходів та підходів до профілактики у жінок та чоловіків (наприклад, мамологічні кабінети для жінок, заходи з профілактики онкозахворювання горла, легень у чоловіків тощо).

Фінансування. В умовах обмеженості державного фінансування головним стратегічним напрямом державної політики є забезпечення якомога більшого охоплення лікувальною терапією онкохворих, а саме доведення відсотку охоплення із 15-17% до 20-25% за рахунок оптимізації номенклатури закупівель, досягнення економії бюджетних коштів, а також проведення профілактичних заходів. Слід зауважити, що витрати на лікування онкозахворювань значною мірою покладаються на самих пацієнтів, певна частина коштів компенсується за рахунок вкладень членів лікарняної каси Житомирської області.

Зменшення витрат шляхом гендерно диференційованої профілактичної діяльності: знизити рівень захворюваності на онкопатології та значно здешевити лікування і для обласного бюджету (перебування в стаціонарі), і для самих пацієнтів можуть профілактичні заходи та вчасно проведена діагностика, щоб лікувати хворобу на ранніх стадіях. Оскільки локалізація пухлин у жінок і чоловіків відрізняється, то і профілактика та діагностика мають враховувати цю специфіку. З цією метою у заходах обласної програми необхідно передбачити необхідні зміни та забезпечити відповідне фінансування.

6. РЕКОМЕНДАЦІЇ

На підставі проведеного аналізу програми були розроблені рекомендації:

1. Враховувати гендерно специфічні проблеми функціонування та фінансування закладів та заходів з боротьби з онкозахворюваннями

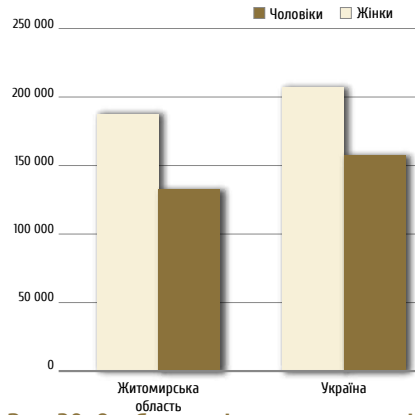
при розробці програм боротьби з онкологічними захворюваннями на наступні періоди.

2. Включити гендерно дизагриговані статистичні дані в галузі у систему планування та звітності:
  - форма № 7 "Звіт про захворювання на злоякісні новоутворення" (Наказ МОЗ України від 07.04.2006 №203 за погодженням з Держкомстатом України);
  - форма № 35-здоров "Звіт про хворих на злоякісні новоутворення" (Наказ МОЗ України від 27.12.2005 р. №760);
  - форма № 090/о (за692-06) «Повідомлення про хворого з уперше в житті встановленим діагнозом раку або іншого злоякісного новоутворення» (Наказ МОЗ України від 10.01.2006 N 1)
3. Додати в «Обласну комплексну програму боротьби з онкологічними захворюваннями на період до 2016 року» гендерно специфічні мету, завдання, заходи і показники.
4. Включити гендерний компонент до результативних показників бюджетної програми «Спеціалізована стаціонарна медична допомога населенню» в сфері надання медичної допомоги онкохворим (Наказ Міністерства охорони здоров'я та Міністерства фінансів України «Про затвердження Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Охорона здоров'я»» (N 283/437 від 26.05.2010).

ЗАГАЛЬНІ ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ У ЗДОРОВ'І ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ

З метою досягнення більш високого рівня здоров'я чоловіків та жінок, та покращення можливостей для них у сфері медицини ВООЗ у 2007 р. прийняла Стратегію включення гендерного аналізу та дій в роботу організації та рекомендувала обов'язково враховувати гендерний аспект при плануванні та розробці програм та заходів у сфері охорони здоров'я.

Відмінності стану здоров'я жінок і чоловіків можуть свідчити про існування гендерно обумовлених причин, нерівності у сфері охорони здоров'я та медичного обслуговування. Важливе значення при цьому має аналіз регіональних особливостей медико-демографічних показників стану здоров'я населення. Аналіз загальної захворюваності в Україні показує, що у 2014 році по Україні у жінок показники захворюваності приблизно на 24% вище, ніж у чоловіків, а в Житомирській області цей показник становить 28%.

Рис. 20. Особливості захворюваності та поширеності усіх хвороб серед чоловіків та жінок 18 років і старше у 2013 р., на 100 000 відповідного населення¹⁷

7. ПРОТИДІЯ ЗАХВОРЮВАННЮ НА ТУБЕРКУЛЬОЗ. ПРОАНАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА

Відповідальним за виконання Обласної цільової програми протидії захворюванню на туберкульоз до 2016 року є Департамент охорони здоров'я обласної державної адміністрації, яка реалізується протягом 2013–2016 років. Загальний бюджет програми складає 11 855,2 тисяч гривень. РГ проаналізувала програму за період 2013–2014 рр.

Мета програми: поліпшення епідемічної ситуації в напрямку зменшення загальної кількості хворих на туберкульоз, зниження захворюваності та смертності від нього, ко-інфекції (туберкульоз/ВІЛ-інфекція), темпів поширення мультирезистентного туберкульозу. Програмою не визначені конкретні гендерно-орієнтовані цілі та гендерні групи.

¹⁷ - Джерело: Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України, 2013 рік.

8. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ І РЕЗУЛЬТАТИ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ

Всі нозологічні форми активного туберкульозу більш поширені серед чоловіків, ніж серед жінок. На відміну від усіх інших захворювань, туберкульоз найбільш поширений у чоловіків (72%), ніж у жінок (28%).

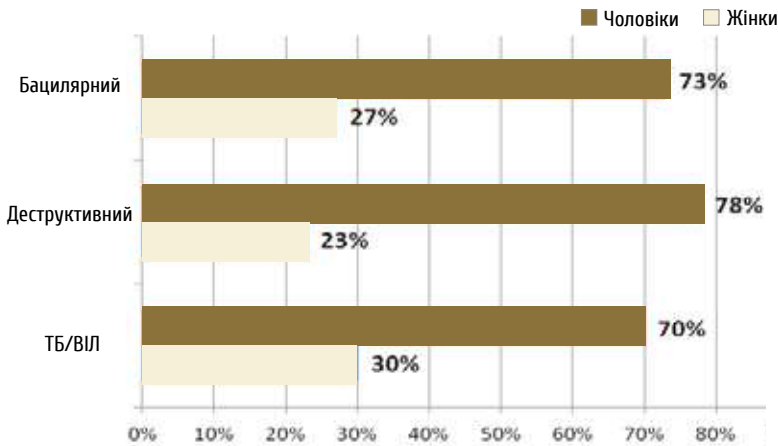

Рис. 21. Співвідношення чоловіків та жінок із вперше встановленим діагнозом активного туберкульозу у Житомирській області (2014 р.)¹⁸

Показники захворюваності у віковій групі до 14 років є практично однаковими у дівчат та хлопців, відповідно 52% та 48%. У структурі вікових груп захворювання на туберкульоз серед чоловіків найбільш поширене у віковому діапазоні 35–54 роки, що загалом складає 54% від загальної кількості хворих чоловіків усіх вікових категорій. А серед жінок захворювання найбільш поширене у вікових групах 25–44 роки, що загалом складає 41% від загальної кількості хворих жінок усіх вікових категорій. Тобто це вік як продуктивного, так і репродуктивного життя, тому зменшення рівня людського потенціалу особливо відчутне.

¹⁸ - Джерело: дані департаменту охорони здоров'я облдержадміністрації.

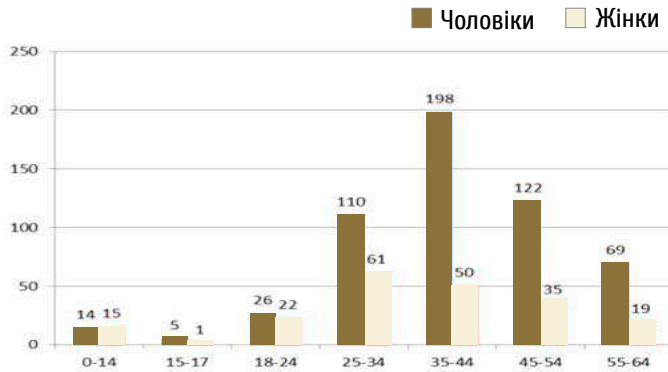

Рис. 22. Співвідношення чоловіків і жінок, хворих на туберкульоз, за віковими групами (2014 р.)¹⁹

Рецидиви значно частіше трапляються у чоловіків. Кількість рецидивів значно вища у чоловіків (26%), ніж у жінок (8%).

Чоловіки починають лікування на більш пізній стадії захворювання, ніж жінки. Чоловіки частіше, ніж жінки, переривають лікувальний процес та менш дисципліновано дотримуються схеми лікування туберкульозу, внаслідок чого ускладнюються форми захворювання, збільшується тривалість та вартість лікування. Все це призводить до повної (або часткової) втрати працездатності.

Чому чоловіки не звертаються за допомогою раніше. Результати соціологічного опитування серед лікарів виявили, що є декілька причин, чому чоловіки звертаються за медичною допомогою на більш пізній стадії, ніж жінки. Зокрема, чоловіки менш відповідально ставляться свого власного здоров'я, не звертають уваги на симптоми і посилаються на зайнятість. Зазвичай чоловіки відвідують лікаря тільки тоді, коли симптоми сильні або коли наполягають члени родини або родичі.

Проблеми профілактичної діяльності. Варто зазначити, що заходи з профілактики віднесено до повноважень місцевих (міських та районних) бю-

18 - Джерело: Звіт про захворювання на активний туберкульоз за 2014 рік (Форма №8, таблиця 1000)

джетів, щеплення БЦЖ здійснюється за державні кошти. Враховуючи, що щеплення БЦЖ уже півроку не проводяться через відсутність вакцини та часті відмови батьків, не завжди належний рівень профілактичних заходів на місцевому рівні – основний тягар у лікуванні лягає на обласний бюджет. Ціна питання профілактики набагато дешевша, ніж лікування. Так, профілактика в пологовому будинку передбачає закупівлю вакцини БЦЖ та шприців, вартість щеплення 1 дитини становить 22,7 грн. (у 2014 р.); профілактика щеплення вакциною БЦЖ дітей 7 років – 22,7 грн. (у 2014 р.); діагностика дітей 4-14 років, які обов'язково підлягають туберкулінодіагностиці, вартість туберкулінової проби 1 дитини складає 23,9 грн. (без урахування заробітної плати, витратних матеріалів).

Відмінності між типовими пацієнтами чоловічої і жіночої статі. Соціологічне опитування лікарів дало змогу скласти наступні соціальні портрети середньостатистичного пацієнта чоловічої і жіночої статі:

- *соціальний портрет типового пацієнта – чоловіка:* без сім'ї (розлучені або перебували в цивільному шлюбі, частіше не були в шлюбі взагалі), зайняті некваліфікованою роботою або не працюють, існують за рахунок епізодичних заробітків.
- *соціальний портрет типової пацієнтки – жінки:* частіше мають сім'ю, або є матерями-одиначками з декількома дітьми; зазвичай самостійно не забезпечують своїх дітей; часто спілкуються / проживають з родичами, також хворими на туберкульоз, ведуть нездоровий спосіб життя, хворіють на алкоголізм. Значну частину (до 30%) пацієнтів складають звільнені з місць ув'язнень.

Жінки є основними особами, які доглядають інфікованих туберкульозом. Було виявлено, що у домашніх умовах за пацієнтами молодого або середнього віку доглядає матір або родич, але рідко дружина інфікованого чоловіка, оскільки сім'я часто розпадається протягом лікувального періоду.

9. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТУ ПРОГРАМИ

Недостатнє фінансування програми протидії захворюванню на туберкульоз. На реалізацію заходів програми у 2013-2014 роках було передбачено 36464,3 тис. грн., фактично профінансовано 29417,7 тис. грн., що складає – 81% до плану.

Майже всі кошти на лікування і жодних – на профілактику. Аналіз фінансування заходів програми у 2013-2014 році показав, що переважна сума коштів була спрямована на лікувальні заходи – 87,0% у 2013 і 89,0% у 2014 р. Решту коштів було спрямовано на діагностичні заходи у 2013-2014 роках – 13,0% і 11% відповідно. Натомість профілактичні заходи не були профінансовані взагалі. При цьому варто зазначити той факт, що при профілактичному огляді виявляється 30-40% від загальної кількості хворих.

Вартість лікування хворих на туберкульоз залежить в тому числі і від форми захворювання (див. табл.).

Таблиця 1. Вартість лікування різних категорій хворих на туберкульоз

Для вперше виявлених хворих	Для хіміорезистентних хворих
Вартість ліжко-дня – 223,54 грн.	Вартість ліжко-дня – 264,37 грн.;
Тривалість лікування хворих: 6-12 місяців	Тривалість лікування хворого – 20 місяців;
На місяць вартість перебування у стаціонарі – 6706,20 грн.	На місяць вартість перебування у стаціонарі – 7931,10 грн.
Вартість повного курсу лікування на одну особу залежно від особливостей перебігу захворювання від 40 237,20 грн. до 80 474,40 грн.;	Вартість повного курсу лікування на одну особу – 158 622 грн.
Вартість курсу протитуберкульозних препаратів – 300-600 грн.;	Вартість курсу протитуберкульозних препаратів – 30,0-60,0 тис. грн.
Середня вартість лікування однієї особи становить 40237,20 грн.	Вартість лікування випадків туберкульозу, ускладнених хіміорезистентністю, у чотири рази більша, порівняно із вперше виявленими випадками.

Охорона палат вимагає додаткових витрат. Додаткових видатків вимагає охорона 8 палат в обласному туберкульозному диспансері, які були введені з жовтня 2014 року для пацієнтів, які проходять примусове лікування на

підставі рішення суду. Видатки на ці послуги – склали 32 400 гривень у 2014 році і 34 310 гривень у 2015 році.

Зменшення витрат на лікування туберкульозу, а відтак навантаження на обласний бюджет, можливе за умов подолання або мінімізації гендерно обумовлених причин захворювання, посилення уваги до профілактичних заходів, якісної роботи щодо охоплення вразливих цільових груп (діагностування) на ранніх стадіях, мотивування до лікування та належного фінансування означених заходів.

10. РЕКОМЕНДАЦІЇ

На підставі здійсненого дослідження були розроблені рекомендації стосовно змісту і паспорту програми, а також щодо адміністративної звітності, які стосуються такого:

1. Враховувати гендерно специфічні проблеми функціонування та фінансування системи протидії захворюванню на туберкульоз при розробці обласної програми на наступні періоди.
2. Включити гендерно дизагріговані статистичні дані в галузі у систему звітності та планування:
  - форма №8 «Звіт про захворювання на активний туберкульоз», затверджена наказом МОЗ України від 09.06.2005 року №261;
  - форма №33-здоров «Звіт про хворих на туберкульоз», затверджена наказом МОЗ України від 27.12.2005 року №760;
  - форма №44 «Звіт санаторію», затверджена наказом МОЗ України від 03.05.1994 року №102.
3. Додати в „Обласну цільову соціальну програму протидії захворюванню на туберкульоз до 2016 року” гендерно специфічні завдання, заходи і показники.
4. Включити гендерний компонент до результативних показників виконання бюджетних програм у галузі «Охорона здоров'я»: показників

затрат, продукту, ефективності, якості (Наказ Міністерства охорони здоров'я та Міністерства фінансів України «Про затвердження Типового переліку бюджетних програм та результативних показників їх виконання для місцевих бюджетів у галузі «Охорона здоров'я»» (N 283/437 від 26.05.201).

5. Планувати гендерно-чутливі заходи у межах Програми, посиливши профілактичний компонент.
6. Посилити інформаційну роботу серед населення щодо необхідності планового щорічного обстеження, зробивши акцент на появу в останній час резистентних важковиліковних форм туберкульозу, і, відповідно, зростання загрози для оточуючих.

Близько 6 % населення України має ту чи іншу форму інвалідності. Більшість із них чоловіки. Розподіл за статтю серед дітей-інвалідів (віком від 0 до 18 років) рівномірніший (44 % дівчаток і 56 % хлопчиків), а частка чоловіків серед осіб з обмеженими можливостями зростає з віком. Серед повнолітніх молодих осіб з інвалідністю (18-35 років) відсоток чоловіків становить 58 %, а серед осіб з інвалідністю працездатного віку (18-60 років для чоловіків і 18-55 років для жінок) 61 % становлять чоловіки. Ці цифри свідчать про те, що протягом життя кількість чоловіків-інвалідів зростає швидше, ніж кількість інвалідів-жінок. Вищі цифри для чоловіків-інвалідів можуть бути пов'язані з тим, що чоловіки більшою мірою піддаються ризику на роботі або дотримуються ризикованіших моделей поведінки, зокрема під час дорожнього руху, при користуванні зброєю або в ситуаціях із застосуванням фізичного насильства. Усе це свідчить про необхідність у додаткових дослідженнях зв'язку між гендерними ролями та поведінкою і безпекою праці та підвищеним ризиком інвалідності.

Аналіз груп чоловіків та жінок працездатного віку з обмеженими можливостями виявив, що серед осіб з обмеженими можливостями, які працюють, більший відсоток становлять жінки. Роботу має 62 % жінок віком від 18 до 55 років, тоді як серед чоловіків віком від 18 до 60 років працює лише 45 %. Тим не менше, рівень безробіття серед осіб з обмеженими фізичними можливостями зростає. У 2013-2014 роках кількість безробітних осіб з інвалідністю зросла на 9 %. Зростання безробіття характерне як для жінок, так і для чоловіків.

Як можна побачити на Малюнку, відсоток жінок і чоловіків з інвалідністю, які працюють, різняться залежно від регіону. У північно-західних областях частка жінок-інвалідів, які працюють, вища, ніж у східних областях. Зважаючи на відсутність даних щодо загальної кількості жінок і чоловіків з інвалідністю на кожен регіон, ці дані важко піддаються інтерпретації. Цікаво було б визначити, чи залежать ці відмінності напряму від відмінностей у загальній кількості жінок і чоловіків-інвалідів у різних областях або ж від того, що в окремих регіонах жінкам з інвалідністю знайти роботу легше, ніж чоловікам-інвалідам.

Аналізуючи відмінності у становищі чоловіків та жінок з інвалідністю, важливо зважати на можливості і фактичні реалії. Нерівні можливості в житті можуть призвести до нерівності у потребах чи пріоритетах. Жінки та чоловіки-інваліди в Україні – це неоднорідна група з відмінностями не лише

за ступенем інвалідності, але і залежно від того, чи проживають особи в сільській чи міській місцевості, від віку, рівня освіти і кваліфікації, фаху, наявності чи відсутності сімейних обов'язків тощо. На жаль, детальніші дані щодо становища жінок та чоловіків з інвалідністю відсутні.

На основі представлених даних можна зробити ряд попередніх висновків щодо різних потреб жінок і чоловіків. Необхідно враховувати відмінності в способі життя, завданнях і потребах різних груп жінок та чоловіків. Ці відмінності повинні бути відображені у законодавстві, а також у бюджетних планах і послугах. Таким чином, незважаючи на наявність в Україні чинного антидискримінаційного законодавства, фактична дискримінація жінок та чоловіків з інвалідністю досі лишається серйозною проблемою.

2. РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ. ПРОАНАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА

РГ з ГОБ (Робоча група з гендерно-орієнтованого бюджетування) при Міністерстві соціальної політики проаналізувала програму «Заходи із соціальної, трудової та професійної реабілітації інвалідів». Програма сфокусована як на дорослих, так і на дітях з інвалідністю. У програмі визначено декілька напрямків, але РГ з ГОБ зосередилася на трьох із них: 1) надання транспортних засобів особам з інвалідністю, включаючи осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (0,33 % від загальної суми бюджетних асигнувань на 2015 р.); 2) професійна реабілітація, наприклад, професійно-технічне навчання осіб з інвалідністю з метою покращення їхніх умінь та навичок і придатності до працевлаштування (11,3 % від загальної суми бюджетних асигнувань у рамках програми); 3) надання особам з інвалідністю послуг із протезування (64 % від загальної суми бюджетних асигнувань на 2015 р.).

РГ з ГОБ виявила, що програма не враховує специфічні потреби жінок і чоловіків, окрім біопротезування грудей для жінок. Програма не включає окремих положень або завдань щодо забезпечення гендерної рівності і не передбачає спеціального підходу, що враховував би гендерні потреби.

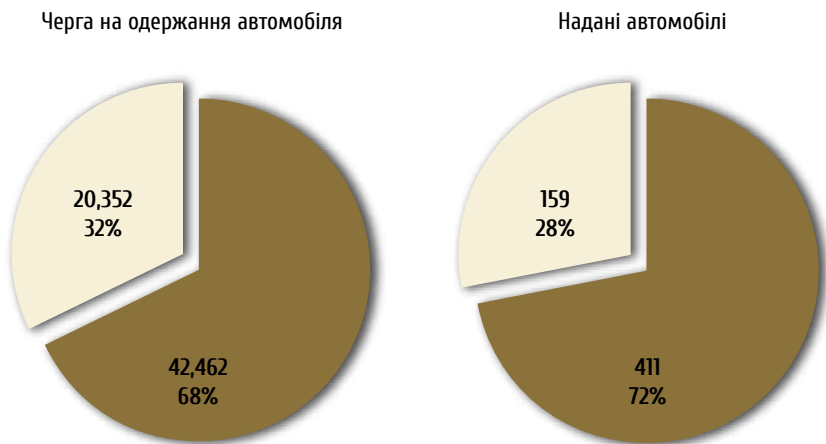
Загальна сума бюджетних асигнувань на 2015 рік становить 1,1 млрд грн., у т. ч. 932 млн грн. із загального фонду і 173 млн грн. зі спеціального фонду.

3. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ

Основні висновки за кожним із трьох проаналізованих напрямків програми.

Надання транспортних засобів особам з інвалідністю, включаючи осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Брак інформації щодо недостатньої представленості жінок у черзі на одержання спеціальних транспортних засобів. Існує три варіанти щодо надання спеціальних транспортних засобів для інвалідів: надання на безоплатній основі, одержувач сплачує 7 % від вартості транспортного засобу або одержувач сплачує 30 % від вартості транспортного засобу. У 2014 році у черзі на одержання транспортних засобів було зареєстровано 62 814 осіб з інвалідністю, 32 % з яких склали жінки, а 68 % чоловіки. Аналіз різних рівнів підтримки виявив недостатню представленість жінок у черзі на одержання безоплатних транспортних засобів (частка жінок склала лише 18 %). РГ з ГОБ виявила брак інформації щодо причин недостатньої представленості жінок у черзі, а отже, потребу в зборі інформації для аналізу проблеми. Незважаючи на брак інформації, РГ з ГОБ сформулювала дві можливих гіпотези: 1) низький рівень обізнаності жінок з інвалідністю щодо можливості одержання транспортного засобу на безоплатній основі; 2) позиція лікарів,

Малюнок 24: Жінки та чоловіки з інвалідністю, які були зареєстровані в черзі та які одержали автомобілі, 2014 р.

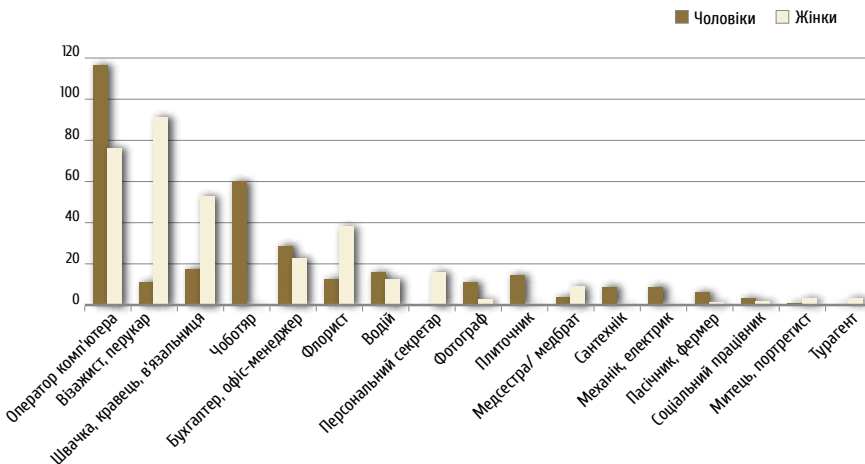

що базується на стереотипах, згідно з якою лікарі не надають жінкам-інвалідам медичні довідки, необхідні для одержання транспортних засобів.

Вища імовірність того, що транспортний засіб буде надано чоловікові, а не жінці. У черзі на одержання автомобіля було зареєстровано 32 % жінок, проте із загальної кількості наданих автомобілів лише 28 % було надано жінкам. Незважаючи на невелику різницю у відсотках, це свідчить про вищу імовірність того, що транспортний засіб буде надано чоловікові, а не жінці. У групі, зареєстрованих у черзі на одержання безоплатних транспортних засобів, було розподілено 236 автомобілів, серед них 38 було надано жінкам і 198 – чоловікам. Таким чином, виникає потреба встановити причини менших звертань від жінок на отримання автомобіля ніж від чоловіків.

ПРОФЕСІЙНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Програма професійної реабілітації осіб з інвалідністю передбачає надання ряду послуг, зокрема послуг з професійної орієнтації і навчання. Метою програми є надання жінкам та чоловікам з інвалідністю рівних умов для участі у суспільному житті і на ринку праці, а також для доступу до освіти.

Малюнок 25: Кількість осіб з інвалідністю, що взяли участь у програмах професійного навчання, за статтю та професією, 2014 р.

Чоловіки та жінки мають однакові потреби у професійній реабілітації. У цілому по допомогу з професійної реабілітації звернулося 779 осіб (з них 398 жінок і 381 чоловік).

На професійну реабілітацію зареєструвалося трохи більше жінок. У програмі реабілітації взяли участь 667 осіб, 52 % з яких склали жінки і 48 % чоловіки. Послуги з професійної реабілітації були надані 87 % осіб, які звернулися по допомогу. Після проведення аналізу було виявлено, що навчання трохи частіше проходять жінки – 89 % усіх жінок, які зареєструвалися для участі у програмі, порівняно з 84 % чоловіків.

На вибір навчальних предметів впливають традиційні гендерні ролі. На Малюнку 25 показані чіткі гендерні розбіжності у виборі предметів для професійного навчання. На найбільш популярний курс, «Комп'ютерний набір», записалися 60 % чоловіків і 40 % жінок. Ситуація на інших навчальних курсах свідчить про ще чіткіше гендерне розмежування жінок та чоловіків: переважно «жіночими» є професії, пов'язані з індустрією краси (перукар, майстер манікюру та візажист), посада особистого секретаря, флориста, а також професії, пов'язані з текстильним виробництвом.

Рівні можливості працевлаштування жінок та чоловіків, які проходять професійну реабілітацію. Жінки та чоловіки, судячи з усього, мають однакові можливості працевлаштування після завершення навчання. Рівень зайнятості становить від 24 % (автомеханіки) до 36 % (шевці), тоді як показники для інших професій перебувають у межах цього діапазону. Тим не менше, було виявлено одну відмінність: жінки, які пройшли підготовку з професій, що традиційно вважаються «жіночими» (флорист, перукар), мають більше шансів на працевлаштування у цій галузі (близько 20 %), тоді як для інших професій цей відсоток буде нижчий.

Більшість персоналу центрів професійної реабілітації складають жінки. Аналіз працевлаштування усіх центрів професійної реабілітації в Україні продемонстрував, що переважну більшість персоналу цих центрів складають жінки (77 %), тоді як відсоток чоловіків у цих центрах становить лише 23 %. Однак чоловіки в центрах реабілітації заробляють більше ніж жінки, не зважаючи на нижчу представленість.

НАДАННЯ ПОСЛУГ ІЗ ПРОТЕЗУВАННЯ

Протезування грудей. Аналіз статистики за останні два десятиліття свідчить про інтенсивне збільшення випадків захворювання на рак грудей і пов'язаної з цим смертності. Відповідно, щороку зростає потреба в наданні послуг протезування грудей для жінок. У 2014 році послуги з протезування грудей одержали 153 660 жінок, що склало 64 % від загальної кількості жінок, що потребували протезування грудей. Середні витрати на один грудний протез складають 708 грн. У цілому на 2014 рік витрати склали 108,8 млн. грн.

Протезно-ортопедичні вироби. У 2014 році протезно-ортопедичні вироби були надані 129 909 чоловікам і 67 024 жінкам. Загалом 66 % від загальної кількості цих виробів було надано чоловікам і 34 % жінкам. Середній вік чоловіків – 39 років, а жінок 28 років. Середній вік для жінок, які потребують протезно-ортопедичних виробів, нижчий, ніж для чоловіків; це пов'язано з високою потребою в протезно-ортопедичних виробах серед дівчаток віком від 0 до 18 років.

Ортопедичне взуття. У цілому 332 732 осіб одержали ортопедичне взуття, з них 60 % чоловіки і 40 % жінки.

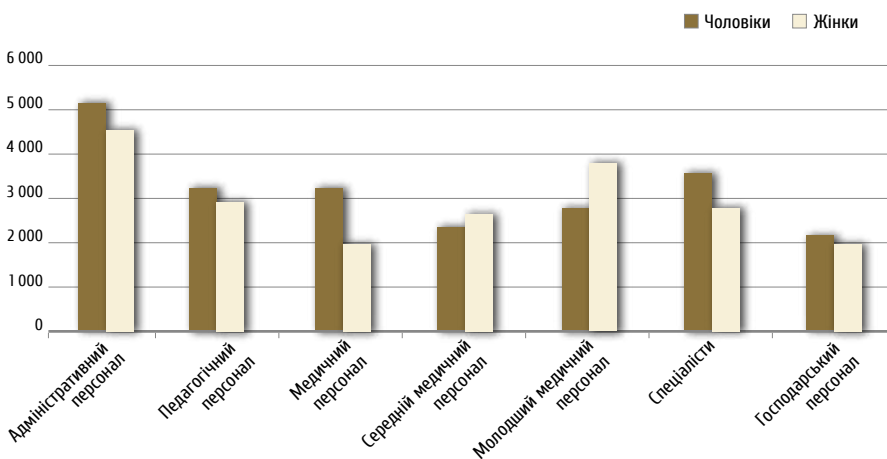
Інвалідні візки. Загальна кількість осіб у черзі на одержання інвалідних візків у 2014 році склала 24 758 осіб, з них 62 % чоловіки і 38 % жінки.

Наведені вище дані демонструють гендерні розбіжності, але для інтерпретації цих розбіжностей потрібно провести детальніший аналіз.

4. СТРУКТУРА БЮДЖЕТНИХ АСИГНУВАНЬ СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Брак даних щодо бюджетних асигнувань з розбивкою за статтю. Як виявила РГ з ГОБ, за умови браку детальних даних щодо бюджетних асигнувань неможливо було проаналізувати надання послуг із професійної реабілітації з точки зору гендерних ролей та відносин. Тим не менше, згідно з припущенням РГ з ГОБ, цей брак даних стане підставою для детальнішого аналізу впливу гендерного виміру на формування та розподіл бюджету.

Чоловіки частіше звертаються за фінансовою допомогою, ніж жінки. Серед заявників та одержувачів фінансової допомоги вищою є частка чоловіків (53 %). Цікаво порівняти цю частку з загальною кількістю учасників програм професійного навчання, частка жінок серед яких становить 52 %. Таким чином, дані за 2014 рік свідчать, що жінки-інваліди, які беруть участь у програмах професійної реабілітації, рідше, ніж чоловіки, звертаються за

Малюнок 26 . Середня місячна заробітна плата, розподілена за категоріями професій та статтю

фінансовою допомогою і отримують таку допомогу.

Нижчий рівень заробітної плати серед жінок. У галузі працює велика кількість осіб, тож цікаво буде провести гендерний аналіз персоналу. Залежно від категорії персоналу, чоловіки заробляють більше, ніж жінки, у 5 з 7 категорій. Наприклад, для адміністративного персоналу середньомісячна заробітна плата жінок становить 4524 грн., тоді як середньомісячна заробітна плата чоловіків становить 5145 грн., що приблизно на 14 % більше. На малюнку нижче представлені відмінності між рівнем середньої заробітної плати жінок та чоловіків. Можливою причиною таких розбіжностей може бути те, що посади з вищим рівнем заробітної плати частіше обіймають чоловіки, ніж жінки, що закріплює гендерну нерівність в оплаті праці жінок та чоловіків в Україні.

---

5. РЕКОМЕНДАЦІЇ

На основі аналізу програмної діяльності в галузі соціального захисту інвалідів, РГ з ГОБ розробила ряд рекомендацій.

Рекомендації щодо надання жінкам та чоловікам з інвалідністю транспортних засобів, а також інших технічних засобів для реабілітації

Рекомендації щодо збору даних та додаткових аналізів

РГ з ГОБ надає такі рекомендації:

- Ведення статистики щодо черги на одержання і надання транспортних засобів із розбивкою за статтю.
- Ведення статистики щодо черги на одержання і надання різних технічних засобів для реабілітації з розбивкою за статтю.
- Ведення статистики щодо вартості транспортних засобів та інших технічних засобів для реабілітації, наданих жінкам та чоловікам.
- Проведення аналізу причин низької представленості жінок з інвалідністю у черзі на одержання транспортних засобів, зокрема у тому, що стосується надання транспортних засобів на безоплатній основі.
- Здійснення постійного контролю частки жінок та чоловіків у черзі на одержання автомобіля.
- Проведення аналізу потреб жінок та чоловіків з інвалідністю у пересуванні та доцільності надання транспортного засобу.
- Проведення аналізу інших форм підтримки з метою надання можливості пересування жінок та чоловіків з інвалідністю.
- Проведення аналізу бюджетних витрат на різні послуги на основі детальної інформації про бюджетні статті витрат.

РГ з ГОБ надає такі рекомендації:

- Забезпечити рівні можливості для жінок та чоловіків щодо одержання транспортних засобів.

- Встановити, чи є надання транспортного засобу єдиною формою забезпечення можливості пересування інваліда і, на основі потреб жінок та чоловіків, розглянути можливість надання інших послуг із забезпечення мобільності для соціальної інтеграції (наприклад, послуги громадських таксі, доступ до комп'ютера та мережі Інтернет).
- Забезпечити рівномірний розподіл усіх засобів реабілітації серед жінок та чоловіків відповідно до їхніх потреб, а також забезпечення однакової тривалості періоду очікування для жінок та чоловіків.
- Забезпечити виділення однакових коштів на фінансування потреб та пріоритетів жінок та чоловіків.

Рекомендації щодо вимог програми та бюджету:

РГ з ГОБ надає такі рекомендації:

- Включити вимогу щодо рівності жінок та чоловіків, наприклад, для забезпечення рівного доступу жінок та чоловіків з інвалідністю до всіх послуг, що надаються інвалідам; забезпечити надання технічних та інших засобів реабілітації жінкам та чоловікам з інвалідністю з урахуванням гендерних аспектів.
  - Забезпечити рівні можливості для пересування жінкам та чоловікам з інвалідністю.
  - Включити показники з розбивкою за статтю для осіб, які одержують транспортні засоби, а також щодо середнього часу очікування в черзі для жінок та чоловіків.
  - Включити показники за кількістю/часткою жінок та чоловіків у черзі на одержання різних технічних засобів для реабілітації (ТЗР), а також за кількістю/ часткою жінок та чоловіків, які отримали ТЗР.
  - Внести зміни до системи статистичного обліку: включити розбивку за статтю в якості стандарту до ЦБІ.
-

5.1. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЩОДО ОПЛАТИ НАВЧАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Рекомендації щодо збору даних та статистики

РГ з ГОБ надає такі рекомендації:

- Систематичний збір інформації щодо вартості курсів професійної реабілітації для різних видів професій та витрат для жінок та чоловіків, залежно від віку, групи інвалідності тощо.
- Демонстрація статистики щодо професійної реабілітації з розбивкою за статтю.
- Систематичний збір інформації з розбивкою за статтю щодо працевлаштування осіб, які прослухали курси професійної реабілітації, включно з даними щодо рівня заробітної плати.
- Збір інформації з розбивкою за статтю щодо кількості жінок та чоловіків, які звертаються за фінансовою допомогою для оплати навчання та отримують таку допомогу, а також суми такої допомоги оплати для жінок та чоловіків.

Рекомендації щодо проведення додаткового аналізу:

РГ з ГОБ надає такі рекомендації:

- Проведення аналізу з розбивкою за статтю бюджетних статей витрат на професійну реабілітацію жінок та чоловіків з інвалідністю на основі статистики щодо вартості різних курсів.
- Проведення якісного аналізу з метою виявлення потреб та пріоритетів жінок та чоловіків з інвалідністю щодо професійної перепідготовки (наприклад, на які професії існує попит).
- Проведення систематичного аналізу ринку праці з метою аналізу професійних потреб та пріоритетів жінок та чоловіків з інвалідністю, що дозволить планувати професійну реабілітацію з урахуванням цих потреб та пріоритетів.

- Проведення аналізу щодо працевлаштування жінок та чоловіків у державному секторі і щодо структури заробітної плати, приділивши особливу увагу виявленню причин розриву між заробітною платою жінок та чоловіків, працевлаштованих у державному секторі.
- Систематичний збір статистичних даних щодо вартості навчання на різних програмах і, відповідно, суми плати за навчання для жінок та чоловіків.

Рекомендації щодо надання послуг:

РГ з ГОБ надає такі рекомендації:

- Врахування потреб та пріоритетів жінок та чоловіків з інвалідністю в процесі професійної реабілітації.
- Аналіз причин гендерної диференціації жінок та чоловіків з інвалідністю при виборі конкретних професій з огляду на подолання гендерної дискримінації на ринку праці та створення рівних можливостей для жінок та чоловіків у будь-якій професії.
- Посилення чутливості усіх працівників державного сектору до гендерного виміру у професійній реабілітації і сприяння подоланню традиційних гендерних стереотипів шляхом надання жінкам та чоловікам рівних можливостей в усіх сферах.
- Забезпечення рівного доступу жінок та чоловіків до будь-яких послуг з урахуванням їхніх можливостей шляхом підвищення чутливості до гендерних стереотипів.

Рекомендації щодо вимог програми та бюджету:

РГ з ГОБ надає такі рекомендації:

- Включити пряму вимогу щодо забезпечення гендерної рівності, наприклад, вимогу щодо забезпечення рівного доступу жінок та чоловіків-інвалідів до будь-яких послуг.
- Забезпечити гарантію рівних прав на здобуття освіти на курсах професійної реабілітації для жінок та чоловіків, передбачити можливість підвищення кваліфікації у програмах професійної орієнтації.

-
- Включити до програми нової завдання щодо реалізації рівного доступу жінок та чоловіків-інвалідів до робочих місць, а також щодо соціальної, трудової та професійної реабілітації.
  - Здійснити розбивку показників за статтю і об'єднати деякі нові показники, зокрема:
    - кількість жінок та чоловіків, які потребують професійної реабілітації, за віком та місцем проживання;
    - кількість/частка жінок та чоловіків з інвалідністю, які взяли участь у програмах професійної реабілітації і в подальшому були працевлаштовані;
    - середня вартість різних видів послуг реабілітації для жінок та чоловіків;
    - кількість/частка жінок та чоловіків з інвалідністю, які одержують допомогу з оплати за навчання;
    - кількість/частка жінок та чоловіків, працевлаштованих у державному секторі (залежно від посади та посадових обов'язків), а також середня заробітна плата жінок та чоловіків і тип посади.

Рекомендації щодо подальшого процесу гендерно-орієнтованого бюджетування:

РГ з ГОБ надає такі рекомендації:

- Продовжити проведення гендерного бюджетного аналізу в межах пілотних програм, включивши інші департаменти міністерства.
- Ділитися дослідом та набувати знання щодо гендерного аналізу в міністерстві.
- Взяти результати пілотного аналізу за основу для дискусій щодо оптимальної інтеграції гендерних аспектів у регулярне програмне планування і в процес бюджетування.

МІНІСТЕРСТВО МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

СТАНОВИЩЕ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ У ГАЛУЗІ СПОРТУ В УКРАЇНІ

Аналіз становища жінок та чоловіків у галузі спорту показує, що суспільні норми та традиційні гендерні стереотипи формують як ставлення до участі дівчат і хлопців, жінок та чоловіків у спорті, так і вимоги до їхньої участі. Це – одне з пояснень того, чому фізично активних чоловіків більше, ніж фізично активних жінок. Дані за 2012–2014 роки свідчать про те, що дівчата складають лише чверть від загальної кількості учнів дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Через такі стереотипи формується розподіл видів спорту на типово чоловічі та типово жіночі. Такі види спорту, як хокей, футбол, важка атлетика та бодібілдинг, вважаються чоловічими, тоді як типово жіночими вважаються художня гімнастика, синхронне плавання та фігурне катання. Такі стереотипні норми перешкоджають вільному вибору виду спорту як жінками, так і чоловіками. Це, у свою чергу, впливає на подальший професійний розвиток у спорті.

Крім того, існує проблема географічної доступності спортивних закладів для дітей. Невеликі міста та села потерпають від відсутності спортивних шкіл або ж мають спортивні заклади, що не облаштовані належним чином з урахуванням потреб різних груп. Зокрема, встановлено, що ці заклади не відповідають потребам дівчат і дітей з особливими потребами.

Дослідники згодні, що послідовна і постійна участь жінок і дівчат у спорті матиме істотний вплив на досягнення гендерної рівності у суспільстві.

1. СПОРТ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ. ПРОАНАЛІЗОВАНА ПРОГРАМА

РГ з ГОБ обрала для аналізу бюджетну програму «Розвиток фізичної культури, спорту вищих досягнень та резервного спорту». Зокрема, РГ вирішила

зосередитися на трьох напрямках: забезпечення виплати грошових винагород професійним спортсменам та їхнім тренерам за спортивні досягнення; забезпечення виплати стипендій Президента України та Кабінету Міністрів України; організація навчально-тренувальних зборів і забезпечення участі національних збірних команд у міжнародних змаганнях. РГ установила, що ані загальна ціль, ані завдання програми не містять жодних гендерно-специфічних критеріїв.

Загальний бюджет програми на 2014 рік становив 428714 тис. грн. Видатки за напрямками, які обрані для аналізу складають в середньому 48% від обсягу видатків за даною бюджетною програмою та 27% від загального обсягу видатків Мінмолодьспорту.

2. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ

У національних збірних командах більше професійних спортсменів-чоловіків та тренерів-чоловіків. Як видно на рис. 1 і 2, у збірних командах більше спортсменів та тренерів чоловічої статі. Проте, у 2014 році кількість жінок зросла. У середньому 58% спортсменів – чоловіки, а 42% – жінки.

Різниця у видах спорту, якими займаються спортсмени та спортсменки. У більшості видів спорту переважають чоловіки, а не жінки, за винятком видів спорту, які традиційно вважаються «жіночими», як-от кінний спорт,

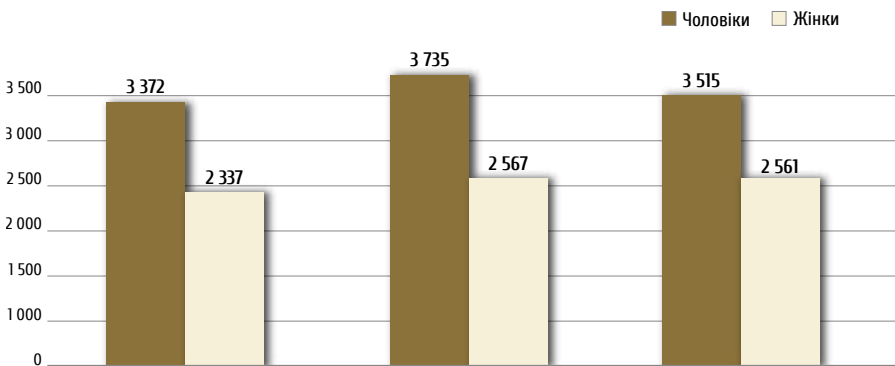

Рис. 26. Кількість професійних спортсменів із розбивкою за статтю, по роках

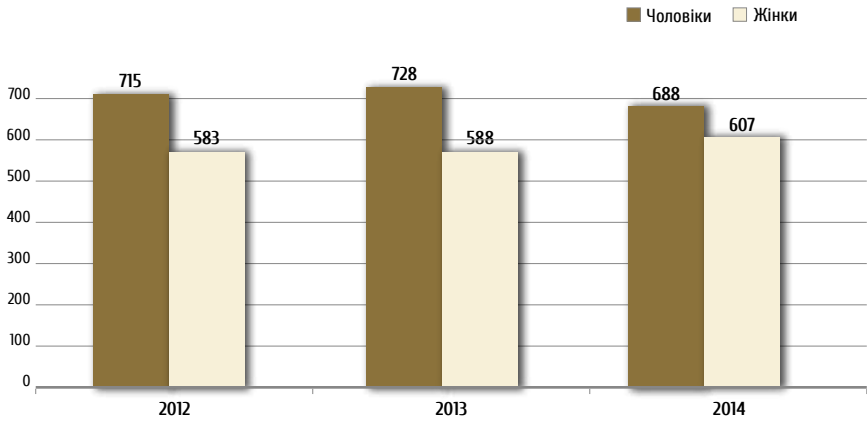
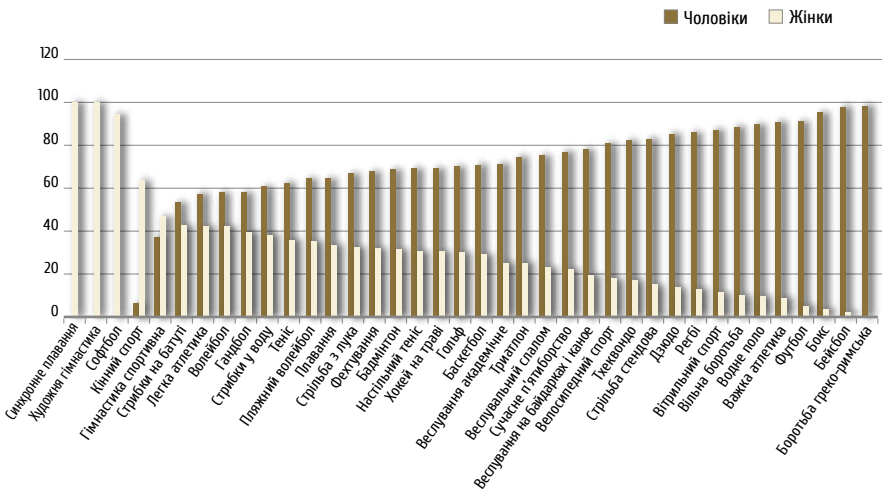

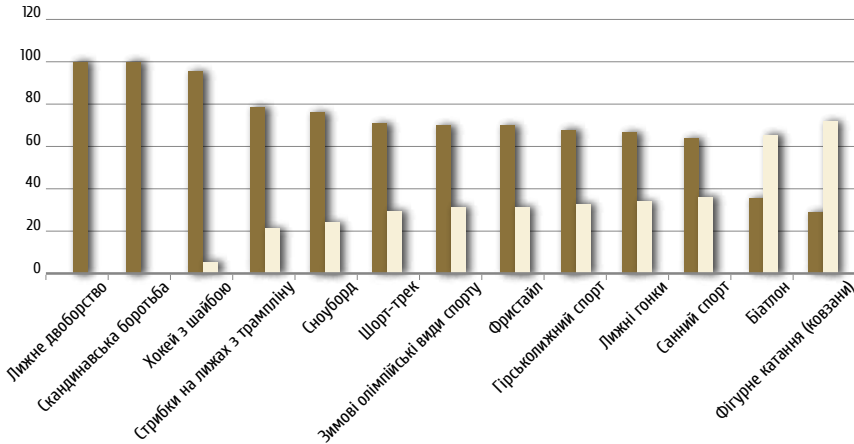
Рис. 27. Кількість членів штатних збірних команд із розбивкою за статтю, по роках

синхронне плавання, художня гімнастика і фігурне катання. У деяких із «традиційно чоловічих» видах спорту жінок менше 10% – це бокс, футбол, важка атлетика, стрибки на лижах з трампліну та хокей.

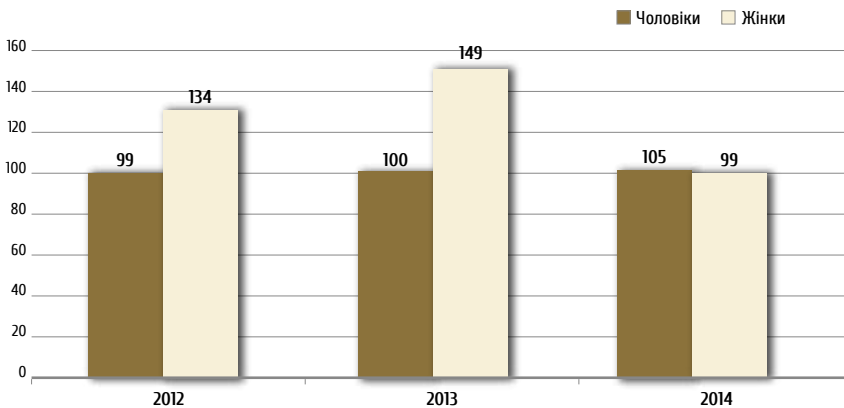
Малюнок 28. Літні види спорту
Джерело: дані Мінмолодьспорту.

Найбільш виваженими щодо представництва жінок та чоловіків є такі види спорту: волейбол (58% чоловіків та 42% жінок), легка атлетика (58% чоловіків та 42% жінок), стрибки на батуті (57% чоловіків та 43% жінок), спортивна гімнастика (53% чоловіків та 47% жінок).

Малюнок 29. Зимові види спорту. Джерело: дані Мінмолодьспорту.

Спортсменки завойовують більше медалей, ніж спортсмени, на міжнародних змаганнях. У цілому жінки виборюють більше медалей на міжнародних змаганнях усіх видів, як-от Олімпійські ігри, чемпіонати та кубки Європи.

Малюнок 30. Динаміка отриманих медалей за 2012–2014 роки

Для того, щоб мати можливість проаналізувати причини того, чому жінки завойовують більше медалей, ніж чоловіки, РГ з ГОБ висунула дві гіпотези. З метою підтвердження чи спростування цих гіпотез було зібрано дані щодо жінок та чоловіків, які займали 1-3 місця на чемпіонатах світу та чемпіонатах Європи в різних видах спорту за 2012 – 2014 роки.

Гіпотеза 1. Жінки частіше перемагають на чемпіонатах, тому що конкуренція для збірної команди України менша, ніж для чоловіків. – Невірно.

Щоб підтвердити або спростувати цю гіпотезу, РГ з ГОБ підрахувала відсоток жінок, які отримували медалі, від загальної кількості жінок, які брали участь у різних чемпіонатах за різними видами спорту протягом 2012-2015 років. РГ з ГОБ визначила, що середній відсоток жінок від загальної кількості спортсменів складав 48%, що фактично не підтверджує гіпотезу щодо більшої кількості медалей у жінок спортсменок з України через нижчий рівень конкуренції.

Гіпотеза 2. Жінки менше беруть участь у командних видах спорту. – Вірно.

РГ з ГОБ проаналізувала кількість спортсменок і спортсменів, які входили до складу збірних команд України за командними видами спорту в 2015 році, та встановила, що у командних видах спорту більше чоловіків (60%). Наприклад, у хокеї з шайбою та бейсболі жінки взагалі не представлені. Проте, є й види спорту, де не представлені чоловіки, наприклад, софтбол, а серед спортсменів у таких видах спорту, як волейбол, баскетбол, гандбол, пляжний волейбол та хокей на траві, спостерігається рівне співвідношення чоловіків і жінок.

На думку багатьох дослідників, участь в командних видах спорту є важливим аспектом соціалізації, а також набуття навичок комунікації та співпраці. Тому РГ з ГОБ вважає за необхідне дослідити проблему низької участі жінок в командних видах спорту не лише на рівні професійного спорту, але й на рівні спортивних шкіл та як вибір проведення дозвілля.

Олімпійські ігри

Чоловіки та жінки однаково представлені серед спортсменів, які беруть участь в Олімпійських іграх. Серед кандидатів на участь в останніх зимових

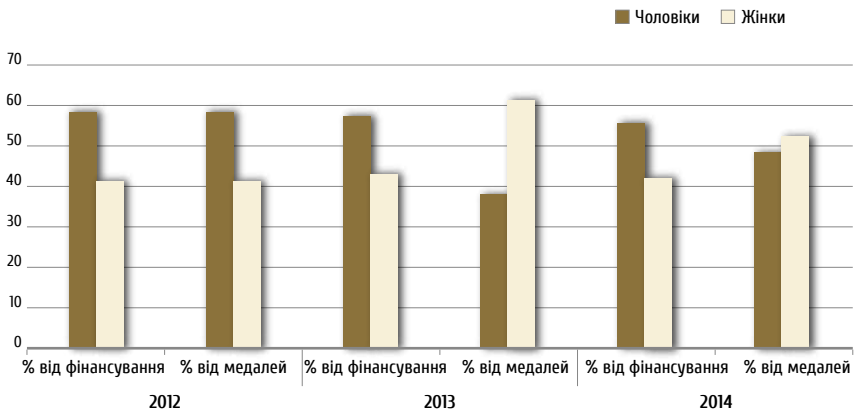
і літніх Олімпійських іграх було більше чоловіків – 54%, а жінки склали 46%, однак після остаточного відбору представництво спортсменок і спортсменів виявилось рівним. Причина більшої кількості чоловіків серед кандидатів може полягати в тому, що чисельність спортсменів загалом набагато більша, ніж чисельність спортсменок.

Хороші результати спортсменок. На літніх Олімпійських іграх 2012 року в Лондоні та зимових Олімпійських іграх 2014 року в Сочі жінки здобули більшу кількість медалей, ніж чоловіки.

3. СТРУКТУРА БЮДЖЕТНИХ АСИГНУВАНЬ СПРЯМОВАНИХ НА ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Спортсмени загалом отримують дещо більше коштів, ніж спортсменки. Аналізуючи видатки за кількістю учасників у кожному виді спорту, РГ з ГОБ установила, що майже в усіх видах спорту обсяг коштів, що витрачається на чоловіків, дещо більший. Розглядаючи загальні видатки на спортивні заходи з олімпійських видів спорту за 2012-2014 роки, РГ виявила, що жінки отримали в середньому 42% видатків, тоді як чоловіки отримали 58%. У деяких видах спорту, однак, різниця у фінансуванні була ще більшою на користь чоловіків: наприклад, у боксі на спортсменів було витрачено 80% виділених коштів, а на спортсменок – 20%. В той же час жінки завоювали в боксі 40% медалей, здобутих Україною. Єдиним видом спорту в 2012 році, в якому видатки на спортсменок перевищували видатки на спортсменів, була легка атлетика, де співвідношення видатків на жінок і чоловіків становило 60%:40%. Проте, жінки, вибороли 83% медалей. Аналогічна тенденція помітна у 2013 році: спортсмени отримали 53% загального фінансування, а спортсменки – 43%, проте жінки вибороли 61% медалей, а чоловіки – 39%.

Зміни в напрямку щорічного збільшення обсягу фінансування для спортсменок здійснюються повільно. У той же час відсоток медалей, завойованих жінками, є більшим. РГ з ГОБ виявила, що має місце тенденція вирівнювання ситуації щодо розподілу видатків між жінками та чоловіками, проте ситуація змінюється досить повільно; щороку фінансування для спортсменок зростає орієнтовно на 1%.

Малюнок 31. Інформація про видатки на спортивні заходи з олімпійських видів спорту за 2012-2014 роки. Джерело: дані Мінмолодьспорту

Спортсмени можуть брати участь у більшій кількості навчально-тренувальних зборів. На проведення навчально-тренувальних зборів для спортсменів спрямовується більше коштів, ніж для спортсменок. Проте, цей висновок потребує ретельнішого дослідження. Це можливо буде зробити починаючи з 2016 року, коли планується запровадити розмежування видатків на спортсменів і на спортсменок.

Можливо ефективніше витрачання бюджетних асигнувань. Ураховуючи вищезазначене, виникає питання: чи можна більше коштів спрямовувати на підготовку спортсменок, тим самим збільшуючи та покращуючи їхні спортивні результати та відповідно забезпечити вищу сходинку України в міжнародному загальному спортивному рейтингу, зменшуючи обсяг коштів на підготовку спортсменів, при цьому зберігаючи їх результат? Розроблено нову систему розподілу бюджетного фінансування між видами спорту, згідно з якою видатки між видами спорту розподіляються відповідно до електронної системи розподілу за формулою із урахуванням досягнень спортсменів у відповідному виді спорту на Олімпійських іграх та чемпіонатах світу і Європи. Вона враховує виступи дорослих, молоді (або юніорів) у минулому сезоні та бере до уваги охоплення організаційними формами занять різними видами спорту в Україні. Нова система була розроблена робочою групою з реформування олімпійського спорту.

Жінки отримують більше коштів у формі стипендій завдяки тому, що вони завоюють більше медалей. Спортсмени та спортсменки отримують стипендії залежно від того, скільки медалей вони вибороли, тому спортсменки отримують більший обсяг коштів у вигляді стипендій, ніж спортсмени.

Тренери-чоловіки отримують більше коштів у формі стипендій. Аналіз показав, що тренери-чоловіки отримують 84% від усіх видатків на винагороди видатним тренерам. У цілому тренерів-чоловіків значно більше, ніж тренерів-жінок: 72% тренерів – чоловіки.

Дана ситуація є такою через значно більшу кількість тренерів чоловіків в цілому. З діаграми 15 видно, що серед тренерів 72% чоловіків, а жінок тренерів лише 28%. Найбільше чисельне представництво жінок серед тренерів – у таких видах спорту, як теніс, стрибки у воду, стрибки на батуті, плавання синхронне, легка атлетика, дзюдо, веслування академічне, важка атлетика, гімнастика спортивна, вітрильний спорт. Дані види спорту є серед тих, у яких спортсменки завоювали призові місця. У 2014 році представництво жінок серед тренерів збільшилося, зокрема в тих видах спорту, в яких спортсменки мають більшу кількість завоюваних медалей: це легка атлетика, важка атлетика, велоспорт, гімнастика спортивна та інші.

4. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Заходи з удосконалення бюджетної програми на основі потреб жінок та чоловіків

Під час здійснення розрахунків витрат на проведення навчально-тренувальних зборів та змагань у 2016 році з різних видів спорту враховувались гендерні особливості та потреби бенефіціарів бюджетних коштів.

Розрахунки знайшли відображення у бюджетному запиті Міністерства молоді та спорту на 2016 рік.

Рекомендації щодо збирання даних і додаткового аналізу

При проведенні аналізу результатів спортсменів слід брати до уваги внесок чоловіків та жінок у загальну кількість медалей та урахувати при розподілі коштів між видами спорту досягнення спортсменів та спортсменок окремо.

Рекомендації щодо внесення змін до бюджетних документів

Нові показники, що пропонуються включити до паспортів бюджетної програми «Розвиток фізичної культури, спорту вищих досягнень та резервного спорту» в 2016 році з урахуванням гендерного аспекту

Показники затрат	Показники продукту	Показники ефективності	Показники якості
Примірний перелік нових показників з урахуванням гендерно-чутливого бюджетування за бюджетною програмою КПКВК 3401220 «Розвиток фізичної культури, спорту вищих досягнень та резервного спорту»			
Кількість спортсменів національних збірних команд з олімпійських видів спорту, окремо по жінках та чоловіках			Кількість медалей за I-III місця, здобутих українськими спортсменами на змаганнях міжнародного рівня з олімпійських видів спорту, окремо по жінках та чоловіках
Кількість штатних посад спортсменів збірних команд з олімпійських та неолімпійських видів спорту, окремо по жінках та чоловіках			
Кількість всеукраїнських змагань з олімпійських видів спорту, окремо по жінках та чоловіках	Кількість людино-днів проведення всеукраїнських змагань з олімпійських видів спорту, окремо по жінках та чоловіках	Середні витрати на проведення 1 людино-дня всеукраїнських змагань з олімпійських видів спорту (грн.), окремо по жінках та чоловіках	Кількість підготовлених майстрів спорту України з олімпійських видів спорту (осіб), окремо по жінках та чоловіках

Показники затрат	Показники продукту	Показники ефективності	Показники якості
Кількість міжнародних змагань з олімпійських видів спорту, що проводяться на території України	Кількість людино-днів проведення міжнародних змагань з олімпійських видів спорту, що проводяться на території України, окремо по жінках та чоловіках	Середні витрати на проведення 1 людино-дня міжнародних змагань з олімпійських видів спорту, що проводяться на території України (грн.), окремо по жінках та чоловіках	Кількість підготовлених майстрів спорту міжнародного класу з олімпійських видів спорту
Кількість міжнародних змагань з олімпійських видів спорту, що проводяться за кордоном, в яких беруть участь українські спортсмени, окремо по жінках та чоловіках	Кількість людино-днів участі у міжнародних змаганнях з олімпійських видів спорту, що проводяться за кордоном, окремо по жінках та чоловіках	Середні витрати на 1 людино-день участі у міжнародних змаганнях з олімпійських видів спорту, що проводяться за кордоном (грн.), окремо по жінках та чоловіках	Питома вага медалей за I-III місця, здобутих спортсменами обох статей, в загальній кількості медалей здобутих українськими спортсменами та спортсменами (%)
Кількість навчально-тренувальних зборів з олімпійських видів спорту, що проводяться на території України, з зазначенням тих, де беруть участь окремо жінки, окремо чоловіки або жінки й чоловіки	Кількість людино-днів навчально-тренувальних зборів з олімпійських видів спорту, що проводяться на території України, з розбивкою за статтю	Середні витрати на проведення 1 людино-дня навчально-тренувальних зборів з олімпійських видів спорту, що проводяться на території України, з розбивкою за статтю (грн.)	

Показники затрат	Показники продукту	Показники ефективності	Показники якості
Кількість навчально-тренувальних зборів з олімпійських видів спорту, що проводяться за кордоном, з зазначенням тих, де беруть участь окремо жінки, окремо чоловіки або жінки й чоловіки	Кількість людино-днів навчально-тренувальних зборів з олімпійських видів спорту, що проводяться за кордоном, з розбивкою за статтю	Середні витрати на проведення 1 людино-дня навчально-тренувальних зборів з олімпійських видів спорту, що проводяться за кордоном (грн.), з розбивкою за статтю	
	Прогнозна кількість винагород, яку отримують спортсмени, за зайнятті I-III місця на змаганнях міжнародного рівня, з розбивкою за статтю		

СКЛАД РОБОЧИХ ГРУП

Інформація підготовлена Робочими групами у складі:

ХЕРСОНЬСЬКА ОБЛАСТЬ

Вітренко Наталя / Кравченко Людмила / Корецька Вікторія / Макуліна Людмила / Митрицька Ольга / Рибак Микола / Солохіна Поліна / Хардіна Катерина / Туркевич Світлана / Осінський Микола

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ

Ємченко Ганна / Турський Вадим / Остапчук Олена / Кошман Віра / Гришук Валентина / Дідик Віталій / Сугак Ірина / Кириченко Наталія / Туркевич Світлана / Волков Тарас / Осінський Микола / Лучків Віктор

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Овсянніков Сергій / Дузь Наталія / Фоменко Лариса / Немикіна Людмила / Бабенко Тетяна / Мамонтова Олена / Караваєва Ольга / Соломаха Лариса / Хватинець Олена / Левкіна Ганна / Толочко Ольга

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Карп Галина / Балагура Леся / Богак Юлія / Басюга Тарас / Будзак Іван / Головчук Світлана / Дорошенко Оксана / Кирдяк Галина / Косаревич Назар / Костюк Оксана / Круліковський Ростислав / Стельмах Галина

М. КИЇВ

Поздєєва Катерина / Білецький Сергій / Борисенко Людмила / Грицай Світлана / Корольова Олена / Тищенко Ярослав / Меркешкіна Руслана / Видиш Володимир / Лашенко Тетяна / Климович Надія / Репік Володимир / Косташ Раїса / Галдецька Тетяна / Моця Ольга

МІНСОЦПОЛІТИКИ

Федорович Наталія / Богданова Наталія / Теслюк Тетяна / Цапенко Юлія / Вовк Володимир / Донська Олена / Латишева Марина / Гусельникова Тетяна / Ямкова Олена / Ждан Павло / Оспа Галина

МІНМОЛОДЬСПОРТ

Петренко Наталія / Амірханов Даніль / Кравченко Олеся / Анастасьева Оксана / Плаксієв Інна / Пунда Олексій / Турецька Ірина / Бабич Олена / Радчук Наталія / Беляєва Ірина / Рибалкіна Ліля

КОМАНДА ПРОЕКТУ

«ГЕНДЕРНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ»:

Директор Проекту, Міжнародний експерт із гендерного бюджетування –
Катаріна Шмітц (Indevelop)

Міжнародний експерт із гендерного бюджетування Елізабет Клатцер

Керівник Проекту Мая Босніч

Національний експерт Проекту Оксана Цюпа

Національний експерт Проекту Ольга Чернюк

Національний експерт Проекту Світлана Гаращенко

Експерт Проекту з моніторингу та комунікацій Олексій Кролевець

Редактори видання Катаріна Перссон та Лінда Енгвал (Indevelop)

Проекту «Гендерне бюджетування в Україні» впроваджується за підтримки Шведського агентства з міжнародного розвитку (Sida).
